

**MINISTERUL EDUCAȚIEI, CERCETĂRII, TINERETULUI ȘI SPORTULUI
UNIVERSITATEA “PETRU MAIOR” DIN TÂRGU-MUREȘ
FACULTATEA DE ȘTIINȚE ȘI LITERE**

TEZĂ DE DOCTORAT

- Rezumat -

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:

Prof. univ. dr. Iulian BOLDEA

DOCTORAND:

Réka-Katalin BALÁZS (PÁPAI)

TÂRGU-MUREȘ

2012

**MINISTERUL EDUCAȚIEI, CERCETĂRII, TINERETULUI ȘI SPORTULUI
UNIVERSITATEA “PETRU MAIOR” DIN TÂRGU-MUREȘ
FACULTATEA DE ȘTIINȚE ȘI LITERE**

DISCURSUL IDENTITAR ÎN OPERA LUI PANAIT ISTRATI

- Rezumat -

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:

Prof. univ. dr. Iulian BOLDEA

DOCTORAND:

Réka-Katalin BALÁZS (PÁPAI)

TÂRGU-MUREȘ

2012

CUPRINS

ARGUMENT	3
CAPITOLUL I: DIMENSIUNILE CONDIȚIEI IDENTITARE	
I.1. Dialectica identității. Între „sine” și „alteritate”.....	18
I.2. Fenomenul alterității și receptarea sa	25
I.3. Fețele identității	29
I.3.1. Identitate discursivă.....	29
I.3.2. Identitate narativă.....	31
I.3.3. Identitate socială.....	35
I.3.4. Identitatea culturală și sentimentul apartenenței naționale.....	39
CAPITOLUL II: IDENTITATEA DISCURSIVĂ	
II.1. „Emergența” discursului și principalele sale accepțiuni teoretice.....	43
II.2. Discursul literar: trăsături și funcții.....	49
II.3. Discursul identitar între autobiografie și ficțiune.....	54
CAPITOLUL III: PANAIT ISTRATI ȘI IPOSTAZELE IDENTITĂȚII	
III.1. Identitatea individuală și socială.....	63
III.1.1. Avatarurile receptării critice	63
III.1.2. Reconstituirea unei biografii	79
III.1.3. Biografie și literatură: dosarul vieții și al operei.....	91
III.2. Panait Istrati în presa și critica românească.....	101
III.3. Despre Istrati și receptarea critică franceză.....	121
III.4. Identitatea multiculturală.....	143
III.4.1. Panait Istrati în traducere românească. Versiunile originale și cele traduse: asemănări și deosebiri	143
III.4.2. Istrati – autotraducătorul în căutarea unei identități culturale: <i>Chira Chiralina</i>	151

CAPITOLUL IV: IDENTITATE ȘI SCRITURĂ.....	160
IV.1. Între realitate și ficțiune.....	161
IV.1.1. Reprezentarea sinelui în paginile autobiografice.....	165
IV.1.2. Aspectele condiției identitare: idem și ipse în <i>Codin</i> și <i>Pescuitorul de bureți</i>	188
IV.1.3. Viața personajului idealist în parametrii discursului: <i>Casa Thüringer</i> și <i>Biroul de plasare</i>	207
IV.2. Panait vs. Adrian - identitatea: mit sau realitate?.....	222
IV.3. Căutarea identității și rolul multispațialității: spațiul românesc și cel oriental.....	228
 CAPITOLUL V: SPRE UN „ALT” ISTRATI	
V.1. Istrati – teoretician al literaturii.....	240
V.2. Meditația asupra existenței și valorilor etice	251
CONCLUZII.....	278
 BIBLIOGRAFIE	
A. Bibliografia operei în volume	
A.1. În limba română	284
A.2. În limba franceză	286
B. Bibliografie critică	287
B.1. Dicționare, enciclopedii	287
B.2. Teorie literară	289
B.3. Critică literară în volume.....	294
B.4. Critică literară în periodice.....	299
B.5. Bibliografie virtuală.....	309

REZUMAT

Cuvinte cheie: identitatea idem, identitatea ipse, discursul identitar, identitatea discursivă, identitatea personală, narativă, culturală, socială, scriitura sinelui, reprezentarea sinelui, alteritatea conflictuală și lingvistică etc.

Prin teza de față, intitulată *Discursul identitar în opera lui Panait Istrati*, ne-am propus să realizăm o expunere interdisciplinară a dimensiunilor definitorii ale condiției identitare, prezente în operele scriitorului Panait Istrati. Alegerea unei noi forme discursive, folosită sub denumirea de „discurs identitar”, îmbinată cu alte două forme, precum discursul narativ și cel autobiografic, ne-a oferit posibilitatea introducerii unei noi alternative a exegezei. De-a lungul anilor, exegeții români și străini ai acestui povestitor și prozator renumit s-au aflat în fața a două alternative: dacă o parte dintre ei au contribuit în mod decisiv la transformarea fenomenului Istrati într-un miracol, ceilalți au întreprins toate demersurile posibile pentru a-l demitiza, transformând legenda acestei personalități literare într-un fapt divers și de-a dreptul banal. Având în vedere obiectul de studiu al cercetării efectuate, fixându-ne ca scop principal relevarea formelor posibile ale eului discursiv din operele lui Istrati, suntem de părere că, alternativa noastră se va situa între celelalte două menționate mai sus. Caracterul inovator al tezei vizează, în special, metodele de cercetare aplicate în abordarea interdisciplinară a formelor identitare.

Prin obiectivele cercetării, fixate în vederea atingerii scopului principal, în primul rând, am avut în vedere reliefarea personalității multiple a acestui scriitor francofon, de naționalitate română, iar în al doilea rând, am considerat deosebit de importantă și necesară analizarea acelor creații literare scrise de acest prozator care, în concepția noastră, devin relevante și ilustrative din punctul de vedere al relației existente între conceptele antinomice de „identitate” și „alteritate”. Lucrarea noastră nu își propune să fie una exhaustivă, intenția noastră fiind, mai degrabă, aceea de a atrage atenția cititorilor secolului XXI asupra aspectelor condiției identitare, *eul* și *alter-egoul*, cei doi reprezentând protagoniștii discursului identitar, formă a discursului literar care se regăsește în majoritatea operelor lui Panait Istrati. Lucrarea de față dorește, de asemenea, să contureze o nouă perspectivă aplicată în interpretarea creațiilor literare istratiene, formulând,

astfel, noi ipoteze care vor accentua, și mai mult, caracterul specific al autorului, al operelor și al ciclurilor sale literare.

Pornind de la premisa că, în spatele locutorului noii forme discursive se află fie eul biografic al autorului, fie alter-egoul său, dornici de a-și construi propriile lor discursuri în așa manieră încât, să ne transmită nouă, alocutorilor, în mod direct sau indirect, expunerea identității lor personale, discursive, narative, sociale sau culturale, cercetarea noastră s-a limitat la abordarea literară și critică a acestor creații literare, care, în viziunea noastră, formează două categorii distincte.

În prima categorie vor fi incluse operele cu caracter autobiografic, categorie reprezentată nu numai de ansamblul textelor și paginilor autobiografice ale volumelor intitulate *Trecut și viitor*, *Evadările mele* și *Spovedania unui învins*, dar și de alte confesiuni sau profesiuni de credință apărute, chiar și postum, toate fiind trecute în „umbra” operelor de mare valoare, precum *Chira Chiralina*, *Ciulinii Bărăganului*, *Domnița din Snagov* etc. Cea de-a doua categorie propusă este cea formată din operele ciclurilor literare dedicate copilăriei, adolescenței și vieții lui Adrian Zografi, alter-egoul scriitorului (*Codin*, *Pescuitorul de bureți*, *Casa Thüringer*, *Biroul de plasare*, *Mediterrana*. *Răsărit soare* și *Apus de soare*).

Dacă creațiile literare ale primei categorii ne vor susține ipoteza asocierii identității eului biografic al autorului cu eul discursului identitar, din volumele menționate, operele celeilalte categorii, însă, vor susține ipoteza formulată inițial de către poetul francez, Arthur Rimbaud, preluată mai târziu și de criticul și teoreticianul literar francez, Philippe Lejeune, sugerând că „je est un autre”¹ („eul este un altul”), o formulă, care se dovedește a fi, de fapt, una paradoxală.

Dedublarea eului prin *celălalt*, prezența perechii identitate ↔ alteritate în discursul identitar-autobiografic, asocierea și disocierea identității eului real cu cel fictiv constituie premisele de bază ale lucrării noastre, ale căror susținere și dezbateri va fi posibilă datorită metodelor de cercetare științifică alese și folosite. În circumscrierea noțiunilor de bază apărute în dialectica identității ne-am axat pe metoda analizei interdisciplinare, aplicată, mai ales, în primul capitol al lucrării, consacrat în întregime conceptelor de *identitate* și *alteritate*. În dezbateri

---

¹ *Lettre d'Arthur Rimbaud à Paul Demeny, lettre dite du « voyant »*, Charleville, le 15 mai 187, scrisoare inclusă în volumul Alain Borer, *Rimbaud. L'heure de la fuite*, Éditions Gallimard, Paris, 1991, p. 133.

temei centrale din primul capitol vom avea în vedere aportul metodologic al câtorva discipline precum psihologia, sociologia, psihanalitica, filosofia și literatura. Metoda analizei structurale va fi aplicată, în cea de-a doua parte teoretică, concentrată, în primul rând, asupra sensurilor revelatoare ale noțiunii de *discurs*, în al doilea rând, asupra trăsăturilor și funcțiilor acestuia și nu în ultimul rând, asupra comparației formelor discursive apărute în creațiile lui Panait Istrati.

Luând în considerare multitudinea operelor și a studiilor critice din literatura română, franceză sau cea universală, toate inspirate din viața prozatorului sau din universul literar al operelor sale, demersul fundamental aplicat în realizarea celui de-al treilea capitol a fost cel al analizei comparate, cu intenția de a confrunța, atât diversele portrete literare și critice aparținând exegeților mai mult sau mai puțin însemnați, cât și versiunea originală a unei creații literare cu cele traduse. Este de subliniat faptul că, „fețele” identității prezentate în partea a treia a cercetării vor fi evidențiate prin intermediul comparațiilor, dorind, astfel, să oferim o viziune cât mai complexă asupra identității acestei personalități multiculturale. Printre metodele cercetării noastre se numără și cea a analizei tematice, aplicată în dezbateră și prezentarea temelor literare precum reprezentarea sinelui, tema dedublării și a identității ipse, căutarea identității, multispațialitatea, apărarea valorilor etice ale condiției umane, rolul artei, al literaturii, al artistului etc.

Prezenta cercetare este structurată în cinci capitole: *Dimensiunile condiției identitare, Identitatea discursivă, Panait Istrati și ipostazele identității, Identitate și scriitură, Spre un „alt” Istrati*. Primul capitol are două părți componente, consacrate noțiunilor de bază ale dialecticii identității, care devin expresia individualității unei persoane. Cele două subcapitole ale părții de debut au menirea de a trece în revistă ipotezele teoretice formulate, de-a lungul anilor, în diverse științe, ipoteze referitoare la polii opuși ai dialecticii identitare. Din ansamblul definițiilor conferite dimensiunilor condiției identitare se vor desprinde concepte și expresii precum: *eul-subiect, eul-obiect, procesul de identificare a sinelui, identitatea idem, identitatea ipse, identitatea de poziționare, identitatea discursivă, identitatea narativă, identitatea socială, identitatea culturală, alteritatea lingvistică, interioară sau conflictuală* etc.

Întregul capitol de debut constituie o radiografie teoretică a noțiunilor și expresiilor menționate mai sus, evidențiind importanța teoriilor formulate de următorii psihologi, sociologi, filosofi și teoreticieni: Gottlob Frege, Charmel Camilleri, Joseph Kastarsztein, Edmond Marc

Lipiansky, Alex Muchielli, George Mead, Claude Dubar, Martin Buber, Emmanuel Lévinas, Jean Baudrillard, Marc Guillaume, Patrick Charaudeau, Dominique Maingueneau, Paul Ricœur, Henri Tajfel, Geneviève Vinsonneau, Solomon Marcus, Ștefan Aug. Doinaș, Eugen Coșeriu etc. Premisa de bază a acestui capitol teoretic este cea conform căreia, identitatea reprezintă, de fapt, o construcție autonomă a eului care depinde tot timpul de *celălalt*. Această premisă vine în susținerea unei alte idei fundamentale, sugerând pluralitatea ființei umane și concluzionând că alter-egoul este coexistent eului. În elucidarea noțiunii de „sine” am încercat să avem în vedere și alte concepte sau expresii primordiale, prezente în procesul de identificare a eului cu *altul*. Astfel, am subliniat, de asemenea, ideea că, din punct de vedere psihologic, identitatea depinde în mare măsură de stima de sine, de imaginea de sine și de individualitate. Prin intermediul celor două forme, *eul-subiect* și *eul-obiect*, sinele nu constituie altceva decât produsul dialogului constant dintre cele două forme. Dimensiunile generale și binecunoscute ale identității personale vor fi completate de conceptele lui Dubar, *identité au dehors* și *identité au dedans*, dar și de tipologiile propuse de către teoreticianul român Sorin Alexandrescu.

În subcapitolul intitulat *Fetele identității: identitate discursivă, narativă, socială și culturală*, ne vom ocupa cu prezentarea teoretică a patru „fețe” diferite, dar relevante ale identității personale, ipostaze care vor forma, de fapt, corpusul ultimelor trei capitole ale lucrării noastre, aducând exemple concrete în favoarea susținerii ipostazelor distincte ale autorului. Având în vedere faptul că, tema principală a identității va fi discutată din perspectiva unei forme mai puțin cunoscute a discursului literar, am considerat a fi necesară precizarea semnificației sintagmei propusă de către Patrick Charaudeau, *identitatea discursivă*, folosită pentru denumirea identității subiectului discursiv. De această formă a identității se vor lega altele, precum *identitatea personală-psihosocială externă*, reprezentând identitatea subiectului care comunică, *identitatea psihosocială internă*, referindu-se la identitatea subiectului enunțător și, nu în ultimul rând, *identitatea de poziționare*, sugerând poziția ocupată de către subiect în câmpul discursiv. Relația dintre conceptele antinomice identitate ↔ alteritate a constituit baza teoriei lui Paul Ricœur, o teorie conform căreia există o nouă formă identitară, denumită *identitatea narativă*, accentuând și mai bine coexistența *identității ipse* în interiorul aceleiași ființe umane. În această teorie narativă a hermeneutului francez, eul ficțional a fost folosit în scopul definirii eului personal. Prin intermediul teoriei respective vom primi o confirmare și despre suprapunerea acestor forme, procedeu care va conduce la sciziunea lor, una devenind superioară celeilalte.

Desfășurarea relației dintre punctele antitetice ale dialecticii va fi avantajată nu numai de spațiul narativ al povestirilor personale, cu caracter autobiografic, dar și de către povestirile narativ ficționale.

În dezbateră problema identității sociale am urmărit, de asemenea, câteva teorii ale psihologiei sociale, formulate de către sociologii Henri Tajfel și J. C. Turner, ale căror principii teoretice s-au accentuat pe concepția individului despre propriul său sine, pe apartenența acestuia la un anumit grup social, pe categorizarea socială, pe raportul dintre limbaj și identitate etc. Caracteristic teoriilor identității sociale, dezbătute în cadrul subcapitolului respectiv, atât identitatea personală, cât și cea colectivă pot fi concepute ca o construire a unei diferențe. Ultima tipologie a identității, asupra căreia ne-am oprit în prima parte teoretică a lucrării, se referă la identitatea culturală și la sentimentul apartenenței naționale. Dintre toate trăsăturile culturale, proprii unei persoane sau unui grup colectiv, limba este cea care permite înscrierea eului în sfera socială, ea participând, de asemenea, la construcția identitară a subiectului. Identitatea culturală și națională exprimă sentimentul apartenenței scriitorului Panait Istrati la cele două culturi distincte, cea română și cea franceză. Pentru Istrati, limba franceză a constituit mijlocul cel mai expresiv, permițând metisajul culturii române cu cea franceză. În cazul povestitorului și prozatorului originar din Brăila, francofonia literară desemnează un ansamblu multicultural, căutarea identității desfășurată într-un context multicultural nefiind altceva, decât tentativa ideală a scriitorului de a-l convinge pe *celălalt*.

Dacă primul capitol a fost dedicat principalelor dimensiuni ale condiției identitare, cel de-al doilea, intitulat *Identitatea discursivă*, se va concentra pe cealaltă noțiune de bază a cercetării noastre, aceasta fiind cea de „discurs”. Cele trei părți componente ale acestui capitol vor urmări în mod treptat, accepțiunile teoretice ale noțiunii, trăsăturile și funcțiile sale, precum și clarificarea eventualelor confuzii apărute în cadrul relației dintre povestire, istorie și discurs. Subcapitolul intitulat *Emergența discursului și principalele sale accepțiuni teoretice* va sublinia, în primul rând, diversele orizonturi teoretice din care provine cel de-al doilea concept analizat, reliefând, în același timp, și pluralitatea accepțiunilor teoretice complementare și contradictorii, date acestui concept de-a lungul anilor. Semnificațiile discursului vor fi analizate din perspectiva opozițiilor stabilite dintre discurs ↔ limbă, discurs ↔ frază, discurs ↔ enunț, discurs ↔ text sau discurs ↔ context. Pornind de la aceste opoziții, problema discursului a fost discutată din

perspectiva lingvisticii, a pragmaticii, a hermeneuticii, și nu în ultimul rând, din perspectiva „lingvisticii integrale”. Datorită perspectivelor trecute în revistă, în corpusul teoretic al tezei vor fi elucidate noi concepte și sintagme, precum: *instanța de discurs*, *universul discursului* sau *câmpul discursiv*, explicând, de asemenea, motivul pentru care un discurs poate fi considerat ca fiind un eveniment de limbaj, precizând cine sunt protagoniștii discursului, cui se adresează aceștia și ce rol au ambreiorii în precizarea subiectivității.

În elaborarea subcapitolului intitulat *Discursul literar: trăsături și funcții*, am fost îndrumați de ipotezele formulate de către lingvistul francez Dominique Maingueneau, evidențiind statutul participanților în instanța discursivă. În același subcapitol se vor sublinia câteva trăsături și legi discursive, care confirmă ipoteza includerii discursului identitar în categoria celui literar constituent, introdusă de lingviștii Dominique Maingueneau și F. Cossutta. Dintre principiile și legile discursului, ne vom referi la următoarele: principiul de cooperare, principiul pertinentei, principiul sincerității, legea informativității sau cea a exhaustivității, toate analizate din perspectiva locutorului și alocutorului, fără de care, nu am putea vorbi, despre discursul identitar prezent în operele autobiografice dar și în cele ficționale ale scriitorului Panait Istrati, cu singura excepție că persoana locutorului va depinde, în mare măsură, de caracterul operelor literare. Locutorul discursului, fie că este vorba despre identitatea idem sau de cea ipse, va avea mai multe meniri stabilite în cadrul discursului său adresat alocutorului, subiect al discursului care poate fi reprezentat atât de un alt personaj din operă, cât și de către cititor. Locutorului îi va reveni rolul de a-și orienta discursul, conferind acestuia o linearitate, el va fi cel care se va ocupa cu reprezentarea sinelui și cu reprezentarea lumii reale sau fictive, el fiind, de asemenea, și unul dintre partenerii de bază ai interacțiunii discursive.

În ultima parte a acestui capitol, intitulată *Discursul identitar între autobiografie și ficțiune* am propus o altă posibilă direcție de urmat în cercetarea ipostazelor identității, direcție care oferă posibilitatea îmbinării autobiografiei cu ficțiunea. Folosind ca punct de plecare premisa conform căreia un discurs autobiografic se construiește pe identitatea subiectului vorbitor, care, pe tot parcursul discursului său, este motivat de scopul de a prezenta cititorilor sau alocutorilor, faptul trăit de el până la momentul scrierii autobiografiei, nu am ignorat nici posibilitatea egalității dintre cele două forme discursive, cea identitară și cea autobiografică.

Orice autobiografie este scrisă cu intenția de a scoate în evidență nu numai ipostazele identității subiectului vorbitor, dar și eventualele măști, sub care acesta s-ar putea ascunde. Prezentarea propriei identități, prin intermediul autobiografiei, se naște din dorința scriitorului de a se confesa cititorilor, confesiune care va avea ca rezultat final realizarea unei adevărate sinteze a eului. Relația strânsă existentă între cele două tipuri de discurs rezultă și din faptul că identitatea, așa cum a observat și teoreticianul Philippe Lejeune, constituie „punctul de plecare ideal al autobiografiei”², iar, în ceea ce privește scriitura despre sine, aceasta reprezintă „un mijloc de a-și defini identitatea”³.

Preluând conceptele denumite de către Jean Starobinski, ne vom ocupa și cu acele forme diferite ale eului, ale căror identitate se relevă din scrierile autobiografice. În primul rând este vorba despre problema identității celui care scrie autobiografia, eul denumit „le je actuel”⁴ (eul actual), iar în al doilea rând, apare acel eu a cărui identitate trebuie recuperată prin scriitură, denumit „le moi révolu”⁵ (eul revolut). Existența celor două ipostaze ale eului a constituit o nouă oportunitate de categorisire a povestirilor, care, în viziunea lui Gérard Genette, pot alcătui fie categoria povestirilor autobiografice, menționate și sub denumirea de *récit factuel*, fie reprezintă categoria povestirilor ficționale, purtând denumirea de *récit fictionnel*. Este foarte important de menționat faptul că subcategoriile acestora au apărut datorită asocierii și/sau disocierii identității autorului, a naratorului și a personajului.

Cel de-al treilea capitol intitulat *Panait Istrati și ipostazele identității*, are menirea de a aduna și de a prezenta multitudinea înfățișărilor autorului, apărute de-a lungul anilor, relevate nu numai în critica românească sau în cea franceză, dar și în cea universală. Motivul pentru care am acordat un loc semnificativ acestor ipostaze în cercetarea efectuată, se explică prin faptul că, în ansamblul lor, acestea formează corpul de bază al discursului identitar al lui Istrati, fără de care, ar fi fost imposibil de realizat creionarea portretului uman și artistic al acestui scriitor remarcabil.

---

² Philippe Lejeune, *Pactul autobiografic*, traducere de Irina Margareta Nistor, Editura Univers, București, 2000, p. 40.

³ Eugen Simion, *Genurile biograficului*, vol. I, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2008, p. 69.

⁴ Eugen Simion, *op. cit.*, p. 57.

⁵ *Ibidem*, p. 57.

Acest capitol, împreună cu următoarele două, au fost structurate în așa fel încât, prin părțile lor componente, să scoată în evidență personalitatea plurivalentă a lui Panait Istrati, scriitor român de expresie franceză, caracterul său polivalent fiind susținut de un număr însemnat de ipostaze sub care a apărut de-a lungul existenței sale. Când pronunțăm numele acestei personalități literare ne referim la acel povestitor și prozator de origine românească, care și-a scris majoritatea operelor sale în limba franceză. Întreaga noastră lucrare se dedică amintirii acelui autor pe care majoritatea dicționarelor l-au minimalizat, pe care istoriile literare fie l-au uitat, fie i-au rezervat un loc restrâns, sub motivul pueril că ar fi, mai degrabă, un scriitor de limba franceză. Suntem de părere că, locul scriitorului Panait Istrati în sufletul cititorilor români, francezi sau de alte etnii ar trebui să fie pe deplin asigurat, fiind vorba despre un povestitor mult îndrăgit, tradus în peste treizeci de limbi, devenind nu de mult și figura centrală a standului României în cadrul Salonului Internațional de Carte, desfășurat în Paris, în perioada 16-19 martie 2012. Numărul mare de studii critice consacrate autorului operelor *Chira Chiralina*, *Moș Anghel*, *Ciulinii Bărăganului*, *Domnița din Snagov*, *Casa Thüringer*, *Spovedania unui învins* etc., cunoscute în aproape toate colțurile lumii, îi atestă, de fapt, actualitatea.

În analiza și conturarea diferitelor ipostaze am avut în vedere, în primul rând, contribuția marilor exegeți, precum Al. Talex, Al. Oprea și Mircea Iorgulescu, dar nu am ignorat nici cele apărute în istoriile literaturii române și franceze, sau în cadrul nenumăratelor studii literare dedicate vieții și activității literare ale lui Panait Istrati. Portretele critice ale exegetului Mircea Iorgulescu vor fi cuprinse în subcapitolul intitulat *Avatarurile receptării critice*. În ciuda faptului că titlurile volumelor sale, intitulate *Spre alt Istrati* și *Celălalt Istrati*, sugerează, mai degrabă, alteritatea, acestea vor aparține identității idem, oferind câteva răspunsuri posibile la întrebarea: „cine a fost Panait Istrati?”. În urma descrierilor introduse în volumele respective, ni se oferă posibilitatea de a face cunoștință nu cu aventurierul Istrati, ci cu vagabondul înfățișat de istoriile literare, cu acel revoltat al cărui opere reprezintă mărturia omului lucid, cu omul idealist având ca valoare supremă libertatea, și cu militantul obsedat, în mod continuu, de problemele vieții sociale și politice.

În următorul subcapitol, intitulat *Reconstituirea unei biografii*, ne-am axat pe alte texte cu caracter autobiografic grupate de către un alt exeget important, Al. Talex, în volumele intitulate *Cum am devenit scriitor* și *Ultime drumuri*. Ansamblul textelor de acest gen nu numai că a jucat

un rol deosebit în reconstituirea biografiei lui Panait Istrati, dar, ne-a și conturat, în mod direct sau indirect, o sumedenie de portrete mai mult sau mai puțin semnificative, despre care se poate afirma că reprezintă fragmentele discursului locutorului Istrati, motiv pentru care, ele nu au suferit mari modificări din partea exegeților. Chiar dacă în fiecare volum se reflectă alte forme ale identității, în concepția noastră, amândouă reprezintă noua formă a discursului literar, urmând să se completeze reciproc. Locutorul acestor discursuri nu va fi dublul fictiv, ci eul biografic, adresându-se nouă, cititorilor sau prietenilor săi.

Relația strânsă dintre eul biografic și literar al acestui autor a constituit subiectul monografiilor lui Al. Oprea, intitulate *Panait Istrati și Panait Istrati. Dosar al vieții și al operei*. Spre deosebire de primele două părți ale celui de-al treilea capitol al lucrării, în subcapitolul intitulat *Biografie și literatură: dosarul vieții și al operei*, accentul va cădea îndeosebi pe identitatea literară a scriitorului de notorietate, eul biografic ocupând în monografiile discutate un loc secundar față de cel literar. Punând față în față cele două ipostaze diferite ale eului, intenția exegetului a fost aceea de a realiza două dosare distincte oferite posterității, în urma cărora, cititorii au devenit martorii transformării radicale, prin care a trecut eul supus analizei. Luând în considerare cele două forme ale eului menționate mai sus, putem afirma că monografiile lui Al. Oprea au creat cel mai potrivit spațiu literar necesar întâlnirii eului biografic cu cel literar, altfel spus, al eului cu *celălalt*. În ciuda dosarelor distincte realizate de către autorul monografiilor, ele sugerează interdependența celor două euri.

În următoarele două subcapitole intitulate *Panait Istrati în presa și critica românească, Despre Panait Istrati și receptarea critică franceză*, am dorit să investigăm locul și importanța cazului Istrati în literatura și critica celor două culturi. În vederea redescoperirii noilor portrete literare și/sau critice am încercat să lărgim aria de desfășurare a cercetării științifice, acordând un interes deosebit mai multor referințe critice, provenite din surse cât mai variate. Cele două subcapitole vor avea menirea de a radiografia cât mai multe dintre acele ipostaze ale prozatorului care, de la apariția primelor sale opere și până în prezent, au fost evocate în critica literară românească și/sau franceză, concentrând, astfel, câteva dintre acele aprecieri sau judecăți formulate în mod derutant, datorită cărora personalitatea scriitorului Panait Istrati a stârnit nu numai atenția cititorilor români, dar și a celor străini din alte patruzeci de țări din lumea întreagă. Considerat a fi un Gorki din Balcani, de numele acestei personalități literare multiculturale s-au

legat numeroase aprecieri pozitive, numindu-l un povestitor înnăscut din Orient, un „fiu al pământului românesc”, „un etern pelerin în împărăția inimii universale”, dar și porecle destul de exagerate, precum „o haimana internațională” sau un „obscur scriitor”.

Același capitol al lucrării se va ocupa și cu prezentarea scriitorului autodidact care, prin evocarea peisajului românesc, a reușit să îmbogățească peisajul literaturii universale, dar și structura conceptului scriitoricesc român. În orizontul românesc, Istrati a fost considerat ca fiind și un „geniu dezaxat”, un scriitor al actualității, o existență plenară, un deschizător de drumuri, un „rege” al povestirii, făcând parte din categoria scriitorilor plebei, una dintre vocile remarcabile ale conștiinței literare românești și europene. În cadrul aceleiași părți semnificative a lucrării am încercat să punctăm, pe cât posibil, meritele autorului de a fi îmbogățit patrimoniul culturii franceze, rămânând în viziunea contemporanilor francezi un scriitor revoluționar, îndrăgostit de libertate, prietenie, adevăr și dreptate. Astfel, se va creiona portretul unui vagabond poliglot, reprezentând „un boem înrădăcinat”, un „poet pe aripi de vânt” cântând din flautul său și luptând pentru drepturile fraților săi. Precum putem constata, în astfel de aprecieri și judecăți se reflectă identitatea personală, socială și culturală a prozatorului. Acestor aprecieri și judecăți critice i se va alătura o nouă ipostază relevantă, accentuând identitatea multiculturală a scriitorului brăilean.

Dacă subcapitolul intitulat *Panaït Istrati în traducere românească. Versiunile originale și cele traduse: asemănări și deosebiri*, constituie o exemplificare destul de clară a similitudinilor și diferențelor rezultate în urma traducerilor versiunii originale, efectuate de diferiți traducători, ultimul subcapitol al celei de-a treia părți a lucrării noastre, intitulat *Istrati - autotraducătorul în căutarea identității culturale: Chira Chiralina*, a fost realizat, cu scopul de a scoate la iveală, un alt reper posibil de urmat în cercetarea formelor identitare. Asemenea altor scriitori, precum Emil Cioran, Ilie Constantin sau Virgil Năstase, Panaït Istrati se numără printre acei scriitori bilingvi care, pentru a deveni cunoscuți în literatura franceză, au fost nevoiți să adopte limba țării „adoptive”, ca urmare, limba lor maternă s-a situat pe un plan secundar. În această situație de bilingvism extrateritorial, fără să-și abandoneze limba lor maternă, ei au conferit limbii franceze statutul de limbă prioritară. Prin acest subcapitol, nu am dorit decât să circumscriem coordonatele identității scriitorului-autotraducător, introducând, astfel, o nouă ipostază a autorului, care va rezuma printre altele modernitatea și farmecul operelor sale.

În viziunea contemporanilor săi, Panait Istrati a reprezentat un vagabond de geniu, care în ciuda faptului că se considera el însuși un învins al societății, el va fi considerat de posteritate drept un învingător. El face parte din categoria acelor autori ai literaturii române și franceze, care mai întâi s-au lăsat îngroziți de viață și de problemele sociale ale perioadei în care au trăit, pentru ca mai târziu, această viață să fie transformată în literatură, devenind principala sursă de inspirație a operelor sale. Rolul primordial al celui de-al patrulea capitol al lucrării, intitulat *Identitate și scriitură*, va consta în analiza literară și critică a principalelor dimensiuni ale condiției identitare, *identitatea idem* și *identitatea ipse*, prezente în cele două mari categorii de opere scrise de același autor. Trebuie precizat faptul că majoritatea operelor lui Istrati sunt impregnate de propriile sale experiențe, idei și sentimente, fapt din care va rezulta, de altfel, și filonul autobiografic al paginilor, povestirilor sau profesiunilor sale de credință.

Tema principală a identității, dezbătută din perspectiva discursului identitar ne va fi de mare folos în stabilirea relației dintre identitate și scriitură, introducând în prezenta lucrare categoria creațiilor literare concentrate pe sinele subiectului vorbitor. Pornind de la sintagma folosită pentru prima dată de Louis Marin, cea de « *l'écriture de soi* » (scriitura sinelui), în părțile acestui capitol însemnat vom acorda o atenție deosebită atât operelor literare concentrate pe sinele eului biografic, cât și celor în care se reflectă identitatea dublului fictiv, adică a personajului Adrian Zografi.

Caracterul specific al formelor identitare va fi abordat în cele două mari categorii de opere literare. Tema centrală a subcapitolului, intitulat *Reprezentarea sinelui în paginile autobiografice*, va constitui tocmai sinele și problema înfățișării acestuia. Eul biografic al paginilor autobiografice incluse în cele două volume, intitulate *Trecut și viitor* și *Evadările mele*, devine singurul locutor al discursului identitar, formă discursivă apărută în prima categorie de opere. Acest locutor al discursului își va transpune întreaga sa existență în literatură, metodă necesară realizării unui autoportret complex, oferindu-ne, astfel, o imagine imediată a sinelui, care se reflectă în propriile sale creații, devenite niște „oglinzi”. Prin interpretarea diverselor categorii de scrieri autobiografice, avându-l ca unic autor pe Istrati, intenția noastră a fost aceea de a demonstra că binecunoscuta frază a lui Montaigne, „c'est moi que je peins”⁶, apărută în

---

⁶ Michel de Montaigne, *Avertissement au lecteur* în volumul *Essais*. Livre 1, chronologie et introduction par Alexandre Micha, Édition Garnier-Flammarion, Paris, 1969, p. 34.

prima ediție a *Eseurilor*, se potrivește de minune și autorului brăilean, aducând la cunoștința cititorilor săi faptul că, în paginile cu caracter autobiografic, el însuși este cel care se descrie. Pe parcursul acestui subcapitol, dorim să relevăm, de asemenea, că operele literare inspirate din sinele real al autorului pot fi grupate în două subcategorii. Atât în scrisoarea autobiografică supusă analizei noastre de la începutul acestui subcapitol, cât și în povestirile volumului menționat, eul-subiect care corespunde cu cel al autorului, se definește în urma numeroaselor întoarceri în trecut. Rezultatul final al evocărilor se concretizează prin descrierea amănunțită a eului, aparținând unei ființe „recuperate din trecut”. Imaginea sinelui readusă din trecut în momentul scriiturii se realizează prin recursul repetat al autorului la legile memoriei, la definirea eului-subiect contribuind, astfel, și amintirile scriitorului. În acest sens, imaginea sinelui readus din trecut se va afla în relație strânsă cu cea a scriitorului preocupat de propria lui existență.

În categoria creațiilor literare concentrându-se pe problema sinelui, ne vom referi și la transparența reprezentării sinelui. Pe lângă faptul că eul autorului ni se descrie, acesta se va expune și în topica locurilor, în care se desfășoară acțiunile, sinele său ocupând, astfel, un loc central în cadrul paginilor autobiografice. La întrebarea cum se prezintă eul în scena narativă, răspunsul ar fi că eul real al scriitorului ne va fi prezentat în urma autoportretului, în interiorul căruia subiectul reprezentării se identifică cu ego. Cea de-a doua categorie a creațiilor dedicate sinelui va fi reprezentată de către confesiunile și profesiunile de credință cu caracter autobiografic, incluse în volumul intitulat *Trecut și viitor*, constituind expresia eului-obiect. Conform delimitărilor lui George Mead⁷, această formă a eului se bazează pe atitudinile sociale ale acestuia, accentuând confruntarea directă a scriitorului cu problemele societății.

Următorul subcapitol, intitulat *Ipsel – aspect al condiției identitare*, va fi dedicat confruntării protagoniștilor relației antinomice identitate ↔ alteritate, reprezentați de către subiectele „eu” și „el”. Motivul pentru care ne-am oprit și asupra acestei confruntări se datorează faptului că aceste aspecte ale condiției identitare vor susține ipoteza dualității ființei umane, dualitate, care devine rezultatul dedublării eului real discursiv cu personajul său fictiv. Astfel, se poate afirma că cele două volume intitulate *Codin* și *Pescuitorul de bureți*, evocând anii copilăriei și tinerețea dublului fictiv, Adrian Zografi, sunt foarte relevante, din punct de vedere al

---

⁷George Mead, *L'esprit, le soi et la société*, Paris, Puf, 1963 – cf. *Dicționarul alterității și al relațiilor interculturale*, volum coordonat de Gilles Ferréol, Guy Jucquois, traducere de Nadia Farcaș, Editura Polirom, Iași, 2005, p. 47.

dialecticii identității, deoarece subiectul discursiv al acestor volume va deveni conștient de propria sa alteritate.

În viziunea teoreticianului francez, Philippe Lejeune, procedeul dedublării susține de altfel și recurgerea la nonpersoană, transformând persoana a treia într-o „figură de enunțare în interiorul unui text care va continua să fie citit ca un discurs la persoana întâi”⁸. În operele lui Panait Istrati, analizate pe parcursul lucrării noastre, procedeul dedublării poate fi interpretat ca fiind modalitatea narativă necesară pentru refacerea și descrierea sensului vieții autorului. Alegerea alter-egoului ca dublură a propriei sale ființe a avantajat construirea imaginii timpului trecut, realizată de către autorul celor două volume. În urma dedublării, scriitorul nu numai că și-a orientat privirea spre „înăuntrul” său, privindu-se pe sine din perspectiva timpului trecut, ci, mai mult, prin persoana lui Adrian Zografî a reușit să se „recreeze”. Acest procedeu va fi specific nu numai scrierilor autobiografice, dar și celor denumite de către Zamfir Bălan ca fiind „narațiuni convenționale sau ficționale autobiografice”⁹. În concepția noastră, această ultimă tipologie ale operelor lui Istrati intră în categoria scrierilor „pseudo-autobiografice”, care, accentuându-se pe experiențele personajului Adrian, ele numai simulează realul. Părțile componente ale celor două volume vor reprezenta categoria acelor narațiuni ficționale autobiografice, care în ciuda faptului că imită numai realul, ele accentuează opoziția dintre cele două persoane: „eu” și „el”. Opoziția caracteristică creațiilor cu caracter autobiografic se explică prin faptul că „eul” discursului narativ, adică cel care povestește, nu mai corespunde cu „eul” evenimentelor, căruia i s-au întâmplat faptele povestite. Eul real, adică Panait Istrati, nu retrăiește povestea unei vieți trecute, ci o scrie.

Atenția noastră în subcapitolul intitulat *Viața personajului idealist în parametrii discursului: Casa Thüringer și Biroul de plasare*, se va îndrepta spre alter-egoul autorului, un tânăr idealist, în evocarea vieții căruia vom încerca să analizăm importanța altor forme ale discursului literar, precum discursul raportat sau discursul asumat. Evocarea celor două experiențe semnificative din viața eului real, ca fiind cele ale alter-egoului său, participarea acestuia la mișcarea muncitorească și la cea socialistă, vor avea un dublu scop: pe de-o parte ne oferă posibilitatea de a prezenta noua formulă romanescă adoptată de către Istrati în aceste două

---

⁸ Philippe Lejeune, *Je est un autre. L'autobiographie de la littérature aux médias*, Éditions du Seuil, Paris, 1980, p. 34.

⁹ Zamfir Bălan, *Panait Istrati. Tipologie narativă*, Editura Istros a Muzeului Brăilei, Brăila, 2001, p. 231.

opere, iar pe de altă parte, exemplifică trecerea autorului din ipostaza de „cântăreț de flaut” în cea de „mânuitor de condei”.

Odată cu stabilirea descendenței comune a eului biografic și a dublului său fictiv, în subcapitolul intitulat *Panait vs. Adrian – identitatea între mit și realitate*, vom încerca să prezentăm o nouă tipologie a identității, numită „identitatea legendară”, adunând câteva aspecte de mare importanță care, în loc să-i îndepărteze pe cei doi, îi vor apropia. Partea intitulată *Căutarea identității și rolul multispațialității* a fost introdusă în structura prezentei lucrări în vederea specificării raportului strâns dintre tema centrală a cercetării și evocarea multispațialității. Această parte dorește să susțină ipoteza conform căreia, evocarea spațiilor natale dar și a celor mediteraneene se bazează, de fapt, pe dialectica dintre *același* și *celălalt*. Călătoria reală sau imaginară a eului real în spații cunoscute sau necunoscute va condiționa descoperirea *celuilalt*, care nu va mai corespunde cu eul de *altădată*.

Părțile componente ale ultimului capitol, intitulat *Spre un „alt” Istrati*, vor aduce la suprafață noi ipostaze ale scriitorului Panait Istrati, prezentându-l fie ca teoretician al literaturii, fie ca scriitorul revoluționar, luptând nu atât pentru binele său personal, cât pentru apărarea dreptății, a adevărului, a libertății, prin intermediul operei sale intitulate *Spovedania unui învins*, lansând un strigăt revoltător împotriva tarelor societății. În subcapitolul intitulat *Istrati – teoretician al literaturii* am încercat să schițăm portretul eului literar și artistic. Panait Istrati se numără printre acei scriitori ai literaturii române, care au acordat un rol deosebit de important artei și literaturii, condiției artistului, misiunii artei și nu în ultimul rând operei de artă. Nu putem afirma despre el că a teoretizat despre artă ca un estetic și, totuși, în creația sa apar nenumărate judecăți pertinente, izvorâte din experiența personală. Aceste judecăți, sub forma unor maxime, au valori sentențioase, cuprinzând învățături, exprimând credințe și profeții, iar din punct de vedere stilistic, aceste adevăruri se prezintă în mod clar, simplu, metaforic, dar întotdeauna expresiv și poetic. Prin adevărurile și judecățile prezente în poetica istratiană, și adunate în acest subcapitol, dorim să atragem atenția cititorilor din ziua de azi asupra aceluia Istrati, care nu a fost numai un povestitor și un prozator de mare valoare, ci și un gânditor și un artist, având viziuni profetice, ilustrând aspectele unui secol intrat în crepuscul.

Analiza detaliată și interpretarea critică a operei intitulate *Spovedania unui învins* dorește să demonstreze că și această operă a autorului originar din Brăila constituie reflectarea propriilor ideologii ale creatorului. Panait Istrati nu a fost numai un povestitor și un prozator multicultural, ci și un luptător social, pe care îl caracteriza spiritul de independență, căutarea neîncetată a fraternității, dezgustul în fața minciunii și dorința arzătoare pentru stabilirea dreptății și a libertății. Pozițiile sociale ocupate cu ocazia vizitării Uniunii Sovietice vor veni în completarea celorlalte laturi ale eului social și moral prezentate în părțile anterioare ale lucrării, conturând, pe cât posibil, portretul final al aceluși „etern wanderer”, apărătorul clasei muncitoare oprimate, fiul autentic al poporului român, al artistului deopotrivă învins și învingător.

Fără să devenim prea subiectivi, în concepția noastră interpretarea sau reinterpretarea celor mai semnificative fețe ale identității și ale alterității joacă un rol deosebit de important în reevaluarea acestei personalități literare, a cărei opere transcriu cu măiestrie și cu autenticitate drama intensă a eului biografic, a dublului său fictiv sau a celorlalte personaje. În ciuda implicării sale politice și sociale, considerăm că Istrati ar trebui să reprezinte în continuare cel dintâi scriitor român oferind cititorilor francezi și nu numai, în modul cel mai direct și atrăgător, câteva aspecte caracteristice vieții poporului român. Transferând propriile sale experiențe din lumea reală în cea artistică, operele sale de artă ne sugerează, în mare parte, accentul dramatic al luptei sale cu viața.

În viziunea noastră, acest Gorki balcanic are toate meritele să fie amintit atât în literatura română, cât și în cea franceză, ca fiind una dintre cele mai profunde „expresii ale problematicii artistice” a secolului și în niciun caz nu ar trebui să fie etichetat drept „vagabond intercontinental, haimana internațională sau cavaler rătăcitor”¹⁰. Istrati poate fi considerat drept un scriitor autentic, care „nu a scris pentru a se delecta, ci pentru că însăși experiența sa de viață l-a împins să facă asta”¹¹, lăsând, astfel, posterității opere aproape în întregime autobiografice, „străbătute de o energie vibrantă, de vitalism, făcând elogiul dragostei față de om, al prieteniei, al trăirii intense”¹². Printre valorile acestui scriitor de renume se numără nu numai exotismul, ci și acea

---

¹⁰ *** *Dicționarul General al Literaturii Române*, volumul III (E-K), Editura Univers Enciclopedic, București, 2005, p. 694.

¹¹ *Ibidem*, p. 695.

¹² *Ibidem*, p. 695.

„impresie extraordinară de adevăr și sinceritate a confesiunii pe care o semnala Garabet Ibrăileanu, (...), un curaj neobișnuit în proză de a forța limitele moralei curente și de a înfățișa latura umană a sufletelor prăbușite”¹³.

Suntem de părere că diferitele ipostaze ale eului real au reușit să contureze, pe cât posibil, cele trei legende semnificative, mai mult sau mai puțin exagerate, care de-a lungul deceniilor s-au legat de identitatea acestui autor: „cea dintâi este legenda unui Panait Istrati dominat de temperamentul său anarhic, nestăpânit și exploziv, a scriitorului lipsit de o veritabilă conștiință de sine, incapabil să-și exploateze vocația și talentul, amăgit de porniri sentimentale, expus, în consecință, unor triste rătăcirii și, de ce nu, epuizării resurselor artistice; este legenda unui Panait Istrati „haiduc”, spirit primar, scriitor prin hazard, fără lege morală și inteligență artistică. Oarecum complementară, o a doua poate fi rezumată chiar prin formula întrebuințată de Romain Rolland: „povestitor din Orient”. Adică nu un adevărat artist, ci un talent natural, exotic, pitoresc și seducător prin conținutul ca și prin factura istorisirilor lui – agreabile, amuzante, *plăcute*. Amândouă aceste legende făceau din Panait Istrati un *exponat*. El era însă, și este un *exponent*: al unei lumi, al unei viziuni determinate asupra existenței individuale și colective, al unui mod de a înțelege istoria contemporană și, nu în ultimul rând, al unei noi condiții literare”¹⁴.

---

¹³ Eugen Simion, *Sfidarea retoricii. Jurnal german*, Editura Cartea Românească, București, 1985, pp. 270-271.

¹⁴ Mircea Iorgulescu, *Prezent*, Editura Cartea Românească, București, 1985, p. 34.

BIBLIOGRAFIE

A. Bibliografia operei în volume

A. 1. În limba română

1. Istrati, Panait, *Chira Chiralina și alte povestiri*, prefață: „Un artist pasionat: Panait Istrati” de Ion Roman, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1957.
2. Istrati, Panait, *Ciulinii Bărăganului*, în românește de Al. Talex, Editura Tineretului, București, 1957.
3. Istrati, Panait, *Neranțula*, Editura Eminescu, București, 1970.
4. Istrati, Panait, *Țața Minca*, Editura Eminescu, București, 1970.
5. Istrati, Panait, *Opere alese VI. Neranțula, Familia Perlmutter, Ciulinii Bărăganului*, versiune românească de Eugen Barbu, ediție și note de Al. Oprea, Editura Minerva, București, 1974.
6. Istrati, Panait, *Cum am devenit scriitor*. Reconstituire pe bază de texte autobiografice, alese, traduse și adnotate de Al. Talex, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1981.
7. Istrati, Panait, *Opere alese VII. Evadările mele. Pescuitorul de bureți*, versiune românească de Eugen Barbu, traducere literară de Vasile Covaci, postfață și note de Al. Oprea, Editura Minerva, București, 1983.
8. Istrati, Panait, *Viața lui Adrian Zografi*, Editura Minerva, București, 1983.
9. Istrati, Panait, *Amintiri. Evocări. Confesiuni*, Editura Minerva, București, 1985.
10. Istrati, Panait, *În Corespondență cu scriitori străini*, ediție, traduceri și note de Alexandru Talex, Editura Minerva, București, 1988.
11. Istrati, Panait, *Pagini de corespondență*, ediție îngrijită, prefață, note și comentarii de Zamfir Bălan, Editura Porto-Franco, Galați, 1993.
12. Istrati, Panait, *Les récits d'Adrien Zograffi. Kyra Kyralina – Povestirile lui Adrian Zografi. Chira Chiralina*, Muzeul Brăilei, Casa Memorială „Panait Istrati”, Brăila, 1994.
13. Istrati, Panait, *Maxime*, selecție de Maria Cogălniceanu, Editura Porto-Franco, Brăila, 1995.

14. Istrati, Panait, *Codine/Codin*, ediție bilingvă (franceză-română), studiu introductiv, note de Zamfir Bălan, Muzeul Brăilei, Editura Istros, Brăila, 1996.
15. Istrati, Panait, *Mihail*, Editura Albatros, București, 1996.
16. Istrati, Panait, *Cum am devenit scriitor II. Ultime drumuri*. Reconstituire pe bază de texte autobiografice, alese, traduse și adnotate de Al. Talex, Editura Florile Dalbe, București, 1998.
17. Istrati, Panait, *Pelerinul inimii*, Antologie, cuvânt înainte, prezentări și traduceri de Alexandru Talex, Editura Minerva, București, 1998.
18. Istrati, Panait, *Mediterrana. Răsărit de soare. Apus de soare*, Cuvânt înainte și traducerea cărții „Răsărit de soare” de Mircea Iorgulescu, traducerea cărții „Apus de soare” de Panait Istrati, Editura Compania, București, 2001.
19. Istrati, Panait, *Trei decenii de publicistică 1. Scăpare de condei 1906 – 1916*, ediție îngrijită de Ion Ursulescu, Editura Humanitas, București, 2004.
20. Istrati, Panait, *Trei decenii de publicistică. Între banchet și ciomăgeală 1919-1929*, vol. II, ediție îngrijită de Ion Ursulescu, Editura Humanitas, București, 2005.
21. Istrati, Panait, *Sposedania unui învins*, Traducere de Ion Pas, Editura 100 + 1 Gramar, București, 2006.
22. Istrati, Panait, *Chira Chiralina. Codin. Ciulinii Bărăganului*, prefață de Cornel Ungureanu, tabel cronologic și referințe critice de Răzvan Năstase, Editura Curtea Veche, București, 2009.

A. 2. În limba franceză

1. Istrati, Panait, *Kyra Kyralina*, préface de Romain Rolland, collection « Folio », Éditions Gallimard, Paris, 1980.
2. Istrati, Panait, *Les Chardons du Baragan*, collection „Les Cahiers Rouges”, Éditions Bernard Grasset, Paris, 1984.
3. Istrati, Panait, *La jeunesse d’Adrien Zograffi. Codine. Mikhaïl. Mes départs. Le pêcheur d’éponges*, collection « Folio », Éditions Gallimard, Paris, 1984.
4. Istrati, Panait, *Nerrantsoula. Tsatsa-Minnka. La famille Perlmutter. Pour avoir aimé la terre*, collection « Folio », Éditions Gallimard, Paris, 1984.

5. Istrati, Panait, *La Vie d'Adrien Zograffi. La maison Thüringer. Le bureau de placement. Méditerranée. Lever du Soleil, Méditerranée. Coucher du Soleil*, collection « Folio », Éditions Gallimard, Paris, 1984.
6. Istrati, Panait, *Le pèlerin du cœur*, édition établie et présentée par Alexandre Talex, Éditions Gallimard, Paris, 1984.
7. Istrati, Panait, *Le vagabond du monde*, édition établie et présentée par Daniel Lérault, Éditions Plein Chant, Brassac, 1989.

B. Bibliografie critică

B.1. Dictionare, enciclopedii

1. ***coord. Charaudeau, Patrick; Maingueneau, Dominique, *Dictionnaire d'analyse du discours*, Éditions du Seuil, Paris, 2002.
2. *** *Dictionnaire biographique des auteurs de tous les temps et tous les pays*, Tome I, Édition Laffont-Bompiani, Paris, 1956.
3. ****Dictionnaire de langue française*, sous la direction de Beaumarchais de, Jean-Paul; Couty, D.; Rey, A., Édition Bordas, Paris, 1984.
4. ***coord. André Bourin; Jean Rousselot, *Dictionnaire de la littérature française contemporaine. Les Dictionnaires de l'Homme du XXe siècle*, Librairie Larousse, Paris, 1966.
5. *** *Dictionnaire des Lettres françaises. Le XX-e siècle*, édition réalisée sous la direction de Martine Bercot professeur à l'Université de Bourgogne et d'André Guyaux professeur à l'Université de Paris-Sorbonne, collection « Le Livre de Poche », Paris, 1998.
6. ****Dictionnaire des littératures*, publié sous la direction de Philippe van Tieghem, en collaboration avec Pierre Josserand, Tome II, Les Presses Universitaires de France, Paris, 1968.
7. *Dictionnaire des œuvres de tous les temps et de tous les pays*, Tome I et Tome III, Édition Laffont-Bompiani, Paris, 1980.
8. Gresle, François, *Dictionnaire des sciences humaines. Anthropologie/Sociologie*, Édition Nathan, Paris, 1994.

9. ***coord. Chevalier Jean; Gherbrant Alain, *Dictionnaire des symboles. Mythes, rêves, coutumes, gestes, formes, figures, couleurs, nombres*, Éditions Jupiter, Paris, 1982.
10. ****Dictionnaire Guildien de la Littérature vivante. Lectures et figures*; ouvrage collectif publié par le Guide du livre, Lausanne, 1956.
11. *** *Dicționar de literatură română. Scriitori, reviste, curente*, coordonatori Dim. Păcurariu, Paul Cornea, Pompiliu Marcea, Valentina Marin Curticeanu, Dumitru Micu, Al. Pezderka, Marian Popa, Eugen Simion, Dan Simonescu, I.V. Șerban, Elena Zaharia-Filipaș, Editura Univers, București, 1979.
12. ***coord. Anghelescu, Mircea; Ionescu, Cristina; Lăzărescu, Gheorghe, *Dicționar de termeni literari*, Editura Garamond, București, 1995.
13. *** *Dicționar Enciclopedic*, volumul III H-K, coordonare generală: Marcel D. Popa, coordonare: Rodica Chiriacescu, Alexandru Stănculescu, Nicolae C. Nicolescu, Anicuța Tudor, Editura Enciclopedică, București, 1999.
14. ****Dicționar Enciclopedic Român*, volumul II D-J, Editura Politică, București, 1964.
15. ****Dicționarul alterității și al relațiilor interculturale*, volum coordonat de Gilles Ferréol, Guy Jucquois, traducere de Nadia Farcaș, Editura Polirom, Iași, 2005.
16. Sasu, Aurel, *Dicționarul Biografic al Literaturii Române (DBLR)*, volumul I A-L, colecția „Marile Dicționare Paralela 45”, Pitești, 2006.
17. *** *Dicționarul Esențial al Scriitorilor Români (DESR)*, coordonatori Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, Editura Albatros, București, 2000.
18. *** Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, Univers Enciclopedic, București, 1998.
19. *** *Dicționarul General al Literaturii Române*, volumul III (E-K), Editura Univers Enciclopedic, București, 2005.
20. *** *Dicționarul Scriitorilor Români (DSR)*, volumul II D-L, coordonare și revizie științifică Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, Editura Fundației Culturale Române, București, 1998.
21. ****Le dictionnaire du littéraire*, sous la direction de Paul Aron, Denis Saint-Jacques, Alain Viala, Édition Quadrige / Presses Universitaires de France, Paris, 2002.

22. ****Le nouveau dictionnaire des auteurs. De tous les temps et de tous les pays*, tome II G-M, collection „Eclectis”dirigée par Guy Schoeller, Éditions Robert Laffont-Bompiani, Paris, 1994.
23. *** *Le Nouveau Dictionnaire des œuvres. De tous les temps et de tous les pays*, tome I et III, collection « Eclectis », Éditions Robert Laffont-Bompiani, Paris, 1994.
24. ****Mic Dicționar Enciclopedic*, coordonare generală de Aurora Chioreanu, dr. Mircea Măciu, Nicolae C. Nicolescu, Gheorghe Rădulescu, dr. Valeriu Șuteu, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978.
25. ****Encyclopédie thématique. Sciences humaines*, volume 3,corpus 13, Édition Encyclopaedia Universalis, France, 2004.
26. *** *Encyclopédie thématique. Tome 5 - Culture*, œuvre réalisée par les équipes éditoriales et techniques d' Encyclopédia Universalis, Paris, 2004.

B.2. Teorie literară

1. Abou, Sélim, *L'identité culturelle*, Édition Anthropos, Paris, 1995.
2. Amossy, Ruth ; Herschberg Pierrot, Anne, *Stéréotypes et clichés. Langue, discours, société*, Édition Armand Collin, Paris, 2010.
3. Barthes, Roland, *Plăcerea textului*, Traducere de Marian Papahagi, postfață de Ion Pop, Editura Echinox, Cluj-Napoca, 1994.
4. Barthes, Roland, *Gradul zero al scriiturii. Noi eseuri critice*, traducere din limba franceză de Alex. Cistelean, Editura Cartier, București, 2006.
5. Baudrillard, Jean; Guillaume, Marc; *Figuri ale alterității*, traducere de Ciprian Mihali, Editura Paralela 45, Pitești, 2002.
6. Benveniste, Émile, *Problèmes de linguistique générale*, Édition Gallimard, Paris, 1966.
7. Bessière, Jean; André, Sylvie, *Multiculturalisme et identité en littérature et en art*, Université de Polynésie Française, Association Internationale de Littérature Comparée, Édition l'Harmattan, Paris, 2002.
8. Bessière, Jean, *Littérature, représentation, fiction*, Éditions Champion, Paris, 2007.

9. Bergez, Daniel; Barbéris, Pierre, *Méthodes critiques pour l'analyse littéraire*, Édition Armand Colin, Paris, 2005.
10. Boia, Lucian, *Pentru o istorie a imaginarului*, Editura Humanitas, București, 2000.
11. Borer, Alain, *Rimbaud. L'heure de la fuite*, Éditions Gallimard, Paris, 1991.
12. Bourhis, Richard Y.; Leyens, Jacques- Philippe, *Stereotipuri, discriminare și relații intergrupuri*, Editura Polirom, Iași, 1997.
13. Buber, Martin, *Eu și Tu*, colecția „Marile cărți mici ale gândirii universale”, prefață și traducere din limba germană de Ștefan Aug. Doinaș, Editura Humanitas, București, 1992.
14. Charmel Camilleri, Joseph Kastarsztein, Edmond Marc Lipiansky, *Stratégies identitaires*, collection « Psychologie d'aujourd'hui », Presses Universitaires de France, Paris, 1990.
15. Chabrol, C., *Discours du travail social et pragmatique*, Presses Universitaires de France, Paris, 1994.
16. Cohn, Dorrit, *Le propre de la fiction*, traduction de l'anglais par Claud Hary-Schaeffer, Éditions du Seuil, Paris, 2001.
17. Coșeriu, Eugeniu, *Lingvistica integrală*, Interviu realizat de Nicolae Saramandu, Editura Fundației Culturale Române, București, 1996.
18. Doinaș, Ștefan Augustin, *Măștile adevărului poetic*, Editura Cartea Românească, București, 1993.
19. Dubar, Claude, *Criza identităților. Interpretarea unei mutații*, traducere din limba franceză Gheorghe Chiriță, colecția „Liantul social”, Editura Știința, Chișinău, 2003.
20. Eco, Umberto, *Șase plimbări prin pădurea narativă*, Traducere de Ștefania Mincu, Editura Pontica, Constanța, 1997.
21. Erikson, Erik, *Adolescence et crise. La quête de l'identité*, Édition Flammarion, Paris, 1972.
22. Faucheux, Annie, *Le biographique*, Édition Ellipses, Paris, 2001.
23. Foucault, Michel, *L'ordre du discours*, Édition Gallimard, Paris, 1971.
24. Foucault Michel, *Ordinea discursului. Un discurs despre discurs*, Traducere de Ciprian Tudor, Editura Eurosong & Book, București, 1998.
25. Fraisse, Emmanuel ; Mouralis, Bernard, *Questions générales de littérature*, Éditions du Seuil, Paris, 2001.
26. Genette, Gérard, *Figures III*, collection „Poétique”, Éditions du Seuil, Paris, 1972.

27. Genette, Gérard, *Fiction et diction*, précédée de L'introduction à l'architexte, Éditions du Seuil, Paris, 2004.
28. Genette, Gérard, *Introducere în arhitext. Ficțiune și dicțiune*, Editura Univers, București, 1994.
29. Gusdorf, Georges, *Auto-bio-graphie*, Éditions Odile Jacob, Paris, 1991.
30. Hamburger, Käte, *Logique des genres littéraires*, Éditions du Seuil, Paris, 1986.
31. Hassoun, Jacques, *L'exil de la langue. Fragments de langue maternelle*, Édition Point hors ligne, Paris, 1993.
32. Herschberg Pierrot, Anne, *Le style en mouvement. Littérature et art*, Éditions Belin, Paris, 2005.
33. Jauss, Hans Robert, *Pour une esthétique de la réception*, Éditions Gallimard, Paris, 1975.
34. Kauffmann, Jean-Claude, *L'invention de soi. Une théorie de l'identité*, collection „Armand Collin”, Éditions Hachette Littératures, Paris, 2004.
35. Ladmiral, Jean-René, *Traduire: théorèmes pour la traduction*, Éditions Gallimard, Paris, 1994
36. Lalande, André, *Vocabulaire technique et critique de la philosophie*, Presses Universitaires de France, Paris, 1997.
37. Lejeune, Philippe, *L'Autobiographie en France*, Édition Armand Collin, Paris, 1979.
38. Lejeune, Philippe, *Je est un autre. L'autobiographie de la littérature aux médias*, Éditions du Seuil, Paris, 1980.
39. Lejeune, Philippe, *Pactul autobiografic*, colecția „Studii”, traducere de Irina Margareta Nistor, Editura Univers, București, 2000.
40. Lévinas, Emmanuel, *Totalitate și infinit. Eseu despre exterioritate*, Traducere, glosar și bibliografie de Marius Lazurca, Postfață de Virgil Ciomoș, Editura Polirom, Iași, 1999.
41. Lévinas, Emmanuel, *Între noi. Încercare de a-l gândi pe celălalt*, traducere de Ioan Petru Deac, Editura Bic All, București, 2000.
42. Lévinas, Emmanuel, *Altfel decât a fi sau dincolo de esență*, Traducere din limba franceză de Miruna Tătaru-Cazaban, Bogdan Tătaru-Cazaban, Cristian Ciocan, Editura Humanitas, București, 2006.
43. Maingueneau, Dominique, *L'énonciation en linguistique française*, Édition Hachette Supérieur, Paris, 1999.

44. Maingueneau, Dominique, *Le discours littéraire. Paratopie et scène d'énonciation*, Édition Armand Collin, Paris, 2004.
45. Maingueneau, Dominique, *Discursul literar. Paratopie și scenă de enunțare*, colecția „Academica 28”, Seria Științele limbajului, traducere de Nicoleta Loredana Moroșan, prefață de Mihaela Mîrțu, Editura Institutul European, Iași, 2007.
46. Maingueneau, Dominique, *Pragmatică pentru discursul literar. Enunțarea literară*, colecția „Academica”, traducere de Raluca-Nicoleta Balațchi, prefață de Alexandra Cuniță, Editura Institutul European, Iași, 2007.
47. Maingueneau, Dominique, *Analiza textelor de comunicare*, colecția „Academica”, traducere de Mariana Șovea, cuvânt înainte de Oana Popârda, Editura Institutul European, Iași, 2007.
48. Maingueneau, Dominique, *Linguistique pour le textelittéraire*, Édition Armand Collin, Paris, 2007.
49. Marin, Louis, *L'écriture de soi*, Presses Universitaires de France, Paris, 1999.
50. May, George, *L'autobiographie*, Presses Universitaires de France, Paris, 1979.
51. Mavrodin, Irina, *Despre traducere – literal și în toate sensurile*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2006.
52. Mazière, Francine, *L'analyse du discours. Histoire et pratiques*, deuxième édition mise à jour, Presses Universitaires de France, Paris, 2005.
53. Mead, George, *L'esprit, le soi et la société*, Paris, Presses Universitaires de France, 1963
54. Meschonnic, Henri, *Poétique du traduire*, Éditions Verdier, Lagrasse, 1999.
55. Mesure, S., Renaut, A., *Alter ego. Les paradoxes de l'identité démocratique*, Édition Aubier, Paris, 1999.
56. Montaigne, Michel de, *Avertissement au lecteur* în volumul *Essais*. Livre 1, chronologie et introduction par Alexandre Micha, Édition Garnier-Flammarion, Paris, 1969.
57. Mucchielli, Alex, *L'identité*, Presses Universitaires de France, Paris, 2002.
58. Nicorovici, Vasile, *Autentismul*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984
59. Oustinoff, Michaël, *La traduction*, Presses Universitaires de France, Paris, 2003.
60. Peeters, Jean, *La traduction. De la théorie à la pratique et retour*, Presses Universitaires de Rennes, Rennes, 2005.
61. Ricœur, Paul, *Temps et Récit*, tome I, Éditions du Seuil, Paris, 1983

62. Ricœur, Paul, *Soi-même comme un autre*, Éditions du Seuil, Paris, 1990.
63. Ricœur, Paul, *Eseuri de hermeneutică*, Traducere de Vasile Tonoiu, Editura Humanitas, București, 1995.
64. Rovența-Frumușani, Daniela, *Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze*, Editura Tritonic, București, 2005.
65. Souriau, Étienne, *Vocabulaire d'esthétique*, Presses Universitaires de France, Quadrige, Paris, 1990.
66. Starobinski, Jean, *L'œil vivant II. La relation critique. Le Chemin*, collection dirigée par Georges Lambricks, Édition Gallimard, Paris, 1970.
67. Starobinski, Jean, *Relația critică*, Editura Univers, București, 1976.
68. Steiner, George, *Après Babel. Une poétique du dire et de la traduction*, Édition Albin Michel, Paris, 1998.
69. Ștefan, Rădulescu, Mihaela, *Metodologia cercetării științifice. Elaborarea lucrărilor de licență, masterat, doctorat*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2006.
70. Tajfel, Henri, *Introduction à la psychologie sociale*, Édition Larousse, Paris, 1972.
71. Tajfel, Henri; Turner, John C., *Psychology of intergroup relations*, Nelson-Hall, Chicago, 1986.
72. Todorov, Tzvetan, *Poétique*, în *Qu'est-ce que le structuralisme?*, Éditions du Seuil, Paris, 1968.
73. Todorov, Tzvetan, *Categoriile narațiunii literare în Poetică și stilistică. Orientări moderne*, Prolegomene și antologie de Mihail Nasta și Sorin Alexandrescu, Editura Univers, București, 1972.
74. Todorov, Tzvetan, *Poétique de la prose. Nouvelles recherches sur le récit*, Éditions du Seuil, Paris, 1978.
75. Todorov, Tzvetan, *Cucerirea Americii. Problema Celuilalt*, traducere de Magda Jeanrenaud, Institutul European, Iași, 1994.
76. Touraine A., Khosrokhavar, F., *La Recherche de soi. Dialogues sur le sujet*, Édition Fayard, Paris, 2000.
77. Vinsonneau, Geneviève, *L'identité culturelle*, Édition Armand Colin, collection „U” Psychologie, Paris, 2002.

B.3. Critică literară în volume

1. Albérès, René-Marill, *Histoire du roman moderne*, Édition « Albin Michel », Paris, 1967.
2. Anghelescu, Mircea, *Textul și realitatea*, Editura Eminescu, București, 1988.
3. Baldensperger, F., *La littérature française entre les deux guerres*, sans édition, Paris, 1943.
4. Băncilă, Vasile, *Spațiul Bărăganului*, ediție îngrijită de Dora Mezdrea, Editura Muzeul literaturii române, Editura Istros – Muzeul Brăilei, 2000.
5. Bălan, Zamfir, *Panaït Istrati. Tipologie narativă*, Editura Istros a Muzeului Brăilei, Brăila, 2001.
6. Beauvoir de, Simone, *La Force des Choses*, tome I, collection „Folio”, Édition Gallimard, Paris, 1972.
7. Bédier, Joseph; Hazard, Paul; Martino, Pierre, *Littérature française*, tome II, Librairie „Larousse”, Paris, 1965.
8. Benoît, Denis, *Littérature et engagement – de Pascal à Sartre*, collection „Points essais”, Éditions du Seuil, Paris, 2000.
9. Boacă, Silvestru, *Scriitori români comentați. Panaït Istrati*, Editura Recif, București, 1994.
10. Călinescu, George, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Minerva, București, 1982.
11. Clouard, Henri, *Histoire de la littérature française du Symbolisme à nos jours, II, De 1915 à 1940*, chapitre IV - „Du côté de la Recherche positive et de la Construction”, Paris, Albin Michel, 1949.
12. Clouard, Henri, *Histoire de la littérature française. Du symbolisme à nos jours*, tome II, Édition „Albin Michel”, Paris, 1962.
13. Cogălniceanu, Maria, *Panaït Istrati. Tentația și ghimpii libertății*, cuvânt înainte de Cristian Robu-Corcan, Editura Ex Libris, Brăila, 2005.
14. Cogălniceanu, Maria, *Istrati după Istrati. Documente recente inedite / Istrati après Istrati. Documents récents inédits*, colecția „Paraliteraria”, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2006.
15. Condei, Cecilia, *Interferențe lingvistice româno-franceze în opera lui Panaït Istrati*, Editura Istros, Brăila, 2001.

16. Constantinescu, Pompiliu, *Opere și autori*, Editura Ancora, București, 1928.
17. Cosma, Teodor, *Portret și destin în opera lui Panait Istrati*, Editura Enos, Brăila, 2000.
18. Crohmălniceanu, Ov. S., *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. I, Editura Minerva, București, 1972.
19. Dimisianu, Gabriel, *Subiecte*, Editura Eminescu, București, 1987.
20. Eftimiu, Victor, *Portrete și amintiri*, Editura pentru literatură, București, 1965.
21. *** *Francophonie littéraire et identités culturelles*, textes réunis par Adrien Huannou. Actes du colloque du Grelef, Édition l'Harmattan, Grelef, Jérico Cotonou, 2000.
22. Geblesco, Élisabeth, *Le Temps et la voix. Contribution à l'étude des problèmes d'écriture chez Panait Istrati*, mémoire de maîtrise, Université Paris VIII, 1975.
23. Girard, Marcel, *Guide illustré de la littérature française moderne*, Édition Seghers, Paris, 1968.
24. Guth, Paul, *Histoire de la littérature française*, tome II, Édition A. Fayard, Paris, 1967.
25. Guth, Paul, *Histoire de la littérature française. Tome 2 De la révolution à la belle époque*, Édition Flammarion, Paris, 1981.
26. Herseni, Traian, *Sociologia literaturii. Câteva puncte de reper*, Editura Univers, București, 1973.
27. ****Histoire de la littérature française contemporaine*, tome II, Presses universitaires de France, Paris, 1940.
28. ****Histoire générale des littératures*, sous la direction de Pierre Gioan, Tome III, Librairie Aristide Quillet, Paris, 1961.
29. Ionescu, Mariana, *Les (en)jeux de l'oral et de l'écrit: le cas de Panait Istrati*, Éditions Istros, Musée de Brăila, 2000.
30. Iorgulescu, Mircea, *Prezent*, Editura Cartea Românească, București, 1985.
31. Iorgulescu, Mircea, *Spre alt Istrati*, Editura Minerva, București, 1986.
32. Iorgulescu, Mircea, *Celălalt Istrati*, Editura Polirom, Iași, 2004.
33. Iosifescu, Silviu, *Sintezele zilelor noastre în Literatura de frontieră*, Editura enciclopedică română, București, 1971.
34. Jutrin-Klener, Monique, *Panait Istrati, un chardon déraciné. Écrivain français, conteur roumain*, Éditions François Maspero, Paris, 1970.

35. Kupferman, Fred, *Au pays des soviets, le voyage français en Union soviétique 1913-1929*, Éditions Tallandier, Paris, 2007.
36. Lalou, René, *Le roman français depuis 1900*, Presses universitaires de France, Paris, 1963.
37. *** *Littérature de notre temps. Étude générale sur la littérature française du XXe siècle. Recueil IV: Écrivains français*, sous la direction de Joseph Majault, Jean M. Nivat, Charles Geronimi, Éditions Casterman, Paris, 1970.
38. Lovinescu, Eugen, *Scrieri IV*, ediție de Eugen Simion, Editura Minerva, București, 1973.
39. Lovinescu, Eugen, *Istoria literaturii române contemporane*, vol. I, Editura Minerva, București, 1981.
40. Martinescu, Pericle, *Retrospecții literare*, Editura Cartea românească, București, 1973.
41. Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008.
42. Muthu, Mircea, *Literatura Română și spiritul sud-est european*, Editura Minerva, București, 1976.
43. Oprea, Alexandru, *Panait Istrati*, Editura pentru Literatură, București, 1964.
44. Oprea, Alexandru, *Alexandru Oprea prezintă 5 prozatori iluștri, 5 procese literare*, Editura Albatros, 1971.
45. Oprea, Alexandru, *Panait Istrati. Dosar al vieții și al operei*, Editura Minerva, București, 1976.
46. Oprea, Alexandru, *Panait Istrati. Dosar al vieții și al operei*, Editura Minerva, București, 1984.
47. Oprescu, Horia, *Scriitori în lumina documentelor*, Editura Tineretului, București, 1968.
48. Perpessicius, Dumitru S. –Panaitescu, *Mențiuni critice*, vol. I, III, Fundația pentru literatură și artă, București, 1936.
49. Perpessicius, Dumitru S. –Panaitescu, *Jurnal de lector*, „Casa școalelor”, București, 1944.
50. Perpessicius, Dumitru S. –Panaitescu, *Lecturi intermitente*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1971.
51. Perpessicius, Dumitru S. –Panaitescu, *Opere*, vol. X, Editura Minerva, București, 1979.

52. Perpessicius, Dumitru S.–Panaitescu, *12 prozatori interbelici*, Editura Eminescu, București, 1980.
53. Petrescu, Camil, *Teze și antiteze, Eseuri alese*, Editura Minerva, București, 1971.
54. Pinteș, Gabriela-Maria, *Panait Istrati*, Editura Cartea Românească, București, 1975.
55. Ragon, Michel, *Histoire de la littérature prolétarienne*, Édition « Albin Michel », Paris, 1974.
56. Raydon, Édouard, *Panait Istrati, vagabond du génie*, Préface de Joseph Kessel, Éditions municipales, Paris, 1968.
57. *** *Romanul românesc în interviuri. O istorie autobiografică*. Antologie, sinteze bibliografice și indice de Aurel Sasu și Mariana Vartic, volumul I, Editura Minerva, București, 1985.
58. Rossi, Catherine, *Les voies initiatiques chez Panait Istrati et Harry Martinson: rêverie, vagabondage, écriture*, thèse de doctorat sous la direction de Maryvonne Perrot, Paris III-Sorbonne, 2009.
59. Rotaru, Ion, *O istorie a literaturii române. De la 1900 până la cel de al doilea război mondial*, volumul II, Editura Minerva, București, 1972.
60. Santraud, Jeanne-Marie; Geblesco, Elisabeth; Rossi, Catherine; Jutrin-Klener, Monique; Popovici, Martha; Lenz, Hélène; Lérault, Daniel, *Les Haïdoucs dans l'oeuvre de Panait Istrati. L'insoumission des vaincus*, Édition l'Harmattan, Paris, 2002.
61. Sadoveanu, Mihail, *Opere*, vol. XIX, E.P.L., București, 1964.
62. Sadoveanu, Mihail, *Amintiri literare*, Editura Minerva, București, 1970.
63. Serge, Victor, *Mémoires d'un révolutionnaire et autres récits politiques 1908-1947*, collection „Bouquins”, Édition Robert Laffont, Paris, 2001.
64. Simion, Eugen, *Sfidarea retoricii. Jurnal german*, Editura Cartea Românească, București, 1985.
65. Simion, Eugen, *Genurile biograficului*, vol. I-II, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2008.
66. Souvarine, Boris, *Panait Istrati et le communisme*, Éditions Champ Libre, Paris, 1981.
67. Șerban, Ion Vasile, *Critica sociologică*, Editura Univers, București, 1983.
68. Ursulescu, Ion, *Panait Istrati – Pseudonime*, Editura Istros, Muzeul Brăilei, 2002.

69. Talex, Al., *Panaït Istrati*. Colecția „Cartea cu vieți ilustre”, Editura Vremea, București, 1944.
70. Tonnet-Lacroix, Éliane, *La littérature française et francophone de 1945 à l’an 2000*, Édition l’Harmattan, Paris, 2003.
71. Vianu, Tudor, *Studii de literatură română*, E.D.P., București, 1965.
72. Vianu, Tudor, *Scriitori români*, volumul III, ediție îngrijită de Cornelia Botez, antologie de Pompiliu Marcea, Editura Minerva, București, 1971.
73. Vlad, Ion, *Povestirea. Destinul unei structuri epice*, Editura Minerva, București, 1972.
74. Vrânceanu, Dragoș, *Materia literară și idealurile ei*, Editura Eminescu, București, 1976.

B.4. Critică literară în periodice

1. Amiguet, Philippe, *Panaït Istrati, conteur des Balkans. Quelques souvenirs sur l’homme*, în *L’Ordre*, 19 aprilie 1935.
2. *** Association Les Amis de Panaït Istrati, *Panaït Istrati, notre contemporain. Le livre du centenaire 1884-1984*, Édition Edisud, Aix-en-Provence, 1986.
3. Balaci, Alexandru, *Panaït Istrati dincolo de abstract și metaforic* în *Secolul 20*, nr. 8-9-10, 1984, pp. 49-52.
4. Balázs (Pàpai), Réka-Katalin, *Panaït Istrati și dialectica identității* în *Studii umaniste și perspective interculturale: cercetări ale doctoranzilor în filologie*, conferință internațională, 14-15 aprilie 2011, Târgu-Mureș, coord. Cornel Moraru, Al. Cistelean, Iulian Boldea, Editura Universității „Petru Maior”, 2011, pp. 112-122.
5. Balázs (Pàpai), Réka-Katalin, *Panaït Istrati și relația dintre biografie și literatură* în *Intercultural Perspectives on European Integration between Tradition and Modernity*, coord. Iulian Boldea, Cornel Sigmirean, Simion Costea, Editura Universității „Petru Maior”, 2011, pp. 479-491.
6. Balázs (Pàpai), Réka-Katalin, *Panaït Istrati. La relation entre biographie et littérature* în *Culture, Elites and European Integration. Culture, Elites et Intégration européen*, volume I- Philologia, coord. Iulian Boldea, Editions Prodifmultimedia, Paris, 2011, pp. 232-241.

7. Balázs (Pàpai), Réka-Katalin, *Le soi entre la mêmeté et l'ipséité. L'idem et l'ipse dans les œuvres de Panaït Istrati* în volumul intitulat *Culture, Elites and European Integration. Culture, Elites et Intégration européen*, volume I- Philologia, coord. Iulian Boldea, Editions Prodifmultimedia, Paris, 2011, pp. 494-502.
8. Barbusse, Henri, *Panaït Istrati – porte parole du peuple* în *L'Humanité*, 1 iulie 1925.
9. Barthouil, Georges, *Humanisme et politique dans l'œuvre narrative de Panaït Istrati* în *Panaït Istrati, notre contemporain. Le livre du centenaire 1884-1984*, Édition Edisud, Aix-en-Provence, 1986, pp. 105-106.
10. Barthouil-Ionesco, Ilinca, *Kyra Kyralina ou humanité et ambiguïté* în *Cahiers roumains d'études littéraires* 1, 1981, pp. 38-53.
11. Băileșteanu, Fănuș, *Panaït Istrati și Egiptul* în *Ramuri*, nr. 11(281), 15 noiembrie 1987, p. 7.
12. Boldea, Iulian, *Exilul ca situație-limită* în *România Literară*, nr. 41, 2011.
13. Boldea, Iulian, *Restabilirea binelui* în *Apostrof*, XXII, 2011, nr. 10 (257).
14. Brenner, Jacques, *Un vagabond ensorcelé* în *La Nouvelle Observateur*, 13 ianuarie 1969.
15. *** *Les Cahiers des Amis de Panaït Istrati*, nouvelle série, numéros 1 à 29, Valence, 1976-1984.
16. *** *Cahiers Panaït Istrati – inédit*, numéro 1, Valence, 1985.
17. *** *Cahiers Panaït Istrati. Correspondance Panaït Istrati – Romain Rolland*, numéros 2-3-4, édition établie et adnotée par Alexandre Talex, préface de Roger Dadoun, Fondation Panaït Istrati, Valence, 1987.
18. *** *Cahiers des Amis de Panaït Istrati*, „*Regards sur Panaït Istrati et sa correspondance avec Romain Rolland – Correspondance Panaït Istrati – A. M. de Yong (1926 – 1935)*”, numéro 5, Valence, 1988.
19. *** *Cahiers Panaït Istrati. « La Croisade du Roumanisme »*, numéro 6, Valence, 1989.
20. *** *Cahiers Panaït Istrati. Colloque – « Panaït Istrati et les révolutions »*. *Lettres de Victor Serge, Boris Souvarine, Magdaleine Paz à Panaït Istrati*, numéro 7, Valence, 1990.
21. *** *Cahiers Panaït Istrati. Panaït Istrati/ « Ce que je fus »*. Réédition luxueuse de *Pour avoir aimé la terre, Confiance, Les arts et l'humanité d'aujourd'hui, Les aveux d'un*

- écrivain de notre temps*, préface de Michel Polac, numéro spécial, Valence, décembre 1990.
22. ****Cahiers Panait Istrati – 16 Mois en U.R.S.S.*, préface de Michel Ragoun, revue annuelle éditée par l'Association des Amis de Panait Istrati, Valence, 1996.
  23. ***Caiete critice, nr. 3-4/1985, Editura Viața Românească, București, 1985.
  24. Cazaban, Al., *Un Gorki căruia îi zice Istrati*, în *Viitorul*, 18 iunie 1924, p. 23.
  25. Charaudeau, Patrick, *Le droit à la parole à travers la dialectique du même et de l'autre* în *Cahiers de praxématique*, nr. 17, Montpellier, 1991, p. 33.
  26. Charaudeau, Patrick, *À propos des débats médiatiques: l'analyse du discours des situations d'interlocution* în *Psychologie française*, n° 38, Édition Dunod, Paris, 1993, p. 15.
  27. Ciocârlie, Alexandra, *Schimbarea la față a lui Panait Istrati* în *România literară*, 27, nr. 36 (21 -27 septembrie 1994), p. 21.
  28. Cioculescu, Șerban, *Panait Istrati* în *România Literară*, 14 august 1969.
  29. Constantinescu, Pompiliu, *Panait Istrati* în *Mișcarea literară*, an II, nr. 38-39, 18 august 1925.
  30. Coșeriu, Eugen, *Alteritate, toleranță și masochism* în *Revistă de lingvistică și știință literară*, nr. 3, 1997, p. 80.
  31. Covaci, Vasile, *Expressions et locutions roumaines dans les écrits de Panait Istrati* în *Cahiers roumains d'études littéraires* 1, 1981, pp. 54-63.
  32. Crohmălniceanu, Ov. S., *Critica și Panait Istrati, astăzi* în *România literară*, XX, nr.2, 8 ian. 1987, p.8.
  33. Dabit, Eugène, *La Vie d'Adrien Zograffi* în *Europe*, 15 aprilie 1933.
  34. Dadoun, Roger et Oprea, Alexandru, *L'avenir de l'œuvre istratienne* în *Cahiers roumains d'études littéraires* 1, 1981, pp. 15-18.
  35. Dadoun, Roger, *Mediterranean lui Panait Istrati* în *Secolul 20*, nr.8-9-10, 1984, pp. 127-130.
  36. Dadoun, Roger, *Passion de Panait Istrati* în *Panait Istrati, notre contemporain. Le livre du centenaire 1884-1984*, Édition Edisud, Aix-en-Provence, 1986, pp. 87-95.
  37. Dadoun, Roger, *Écriture des paroxysmes* în revista *L'Arc*, « Panait Istrati », Éditions Le Jas, Paris, 1986/1987, pp. 36 -49.

38. Damplemont, Gerhard, *Le langage symbolique dans l'œuvre narrative de Panaït Istrati în Panaït Istrati, notre contemporain. Le livre du centenaire 1884-1984*, Édition Edisud, Aix-en-Provence, 1986, pp. 70-76.
39. Densusianu, Ovid, *Mișcarea intelectuală la noi și în străinătate în Viața nouă*, aug.-sept., 1924.
40. Densusianu, Ovid, *P. Istrati:Kyra Kyralina în Viața nouă*, aug.-sept. 1924.
41. Desthieux, J., *Le souvenir de P. Istrati în Heures perdues*, ianuarie 1935.
42. Dimiseanu, Gabriel, *Fiișii de viață în Caiete critice*, nr. 3-4, Editura Viața Românească, București, 1985, p. 8.
43. Doinaș, Ștefan Aug., *Eu și celălalt*, în *Secolul 21: Alteritatea*, nr. 1 – 7, 2002.
44. Doinaș, Ștefan Aug., *Fragmente despre alteritate*, în *Secolul 21. Alteritate*, nr. 1 – 7/2002, pp. 23-27.
45. Dupeyron, Georges, *Panaït Istrati – La Maison Thüringer în Europe*, nr. 133, ianuarie 1934, p. 14.
46. Eliade, Mircea, *Reflecții asupra lui Panait Istrati*, în *Universul literar*, nr. 40, 5 oct. 1924, pp.25-26.
47. Eliade, Mircea, *Destinul lui Panait Istrati în Vremea*, 25 august 1935.
48. Fotiade, Ramona, *O carte despre Panaït Istrati (Spre alt Istrati) în Viața românească*, LXXXI, nr. 11, noiembrie 1986, pp. 83-84.
49. Gogea, Vasile, *Istratiada (Mircea Iorgulescu: „Spre alt Istrati”) în Astra*, 21, nr. 10, oct. 1986, p. 12.
50. Grigorescu, Ioan, *Universalitatea lui Panait Istrati în Luceafărul XXV*, nr. 5, 30 ianuarie 1982, p. 8.
51. Grigurcu, Gheorghe, *Mircea Iorgulescu: Spre alt Istrati în Familia*, 22, nr. 10, oct 1986, p. 3.
52. Guillaume, A.M., *P. Istrati, haidouc des Lettres în Méditerranéan*, ianuarie 1936.
53. Hăulică, Dan, *Atașament și Independență de spirit la Panait Istrati în Secolul 20*, nr. 8-9-10, 1984, pp. 97-98.
54. Horowitz, Isaac, *Jours et nuits avec Panaït Istrati în L'Arc*, nr. 86/87, Éditions Le Jas, Paris, 1983, p. 95.
55. Ibrăileanu, Garabet, *Kyra Kyralina*, în *Viața românească*, nr. 11, noiembrie 1924.

56. Ibrăileanu, Garabet, *Présentation des haïdoucs* în *Viața românească*, nr.9, 1925.
57. Iorga, Nicolae, *Haiducii în franțuzește* în *Ramuri*, nr. 14-15 (iulie-august), 1924.
58. Iorgulescu, Mircea, *Panait Istrati – Lumea fantastică a unui dicționar. Aniversări Unesco* în *Astra*, 18, nr. 9, sept. 1984, p. 7.
59. Iorgulescu, Mircea, *Panait Istrati. Învins și învingător* în *România literară*, XVII, nr. 16, 19 aprilie 1984, pp. 7-8.
60. Iorgulescu, Mircea, *Fratele sărac (Panait Istrati)* în *Secolul 20*, nr. 8-9-10, 1984, pp. 117-126.
61. Iorgulescu, Mircea, *Panait Istrati. Aventură epică și atitudine etică* în *România literară*, XVII, nr. 7, 16 feb. 1984, pp. 12-13.
62. Iorgulescu, Mircea, *Critica „volintiră” și Panait Istrati* în *România literară*, XIX, nr. 43, 23 oct. 1986, p. 8.
63. Iorgulescu, Mircea – *Panait Istrati și „Cruciada Românilor”* în *România literară*, 24, nr. 45 (7 noiembrie 1991), pp. 4-5.
64. Istrati, Panait, *Autobiografie*. Pagini inedite traduse și comentate de Alexandru Talex în *Ramuri*, nr.2, 15 febr. 1972, p.8.
65. Istrati, Panait, *Căutătorii de credință. În docurile Brăilei. Destinul unui manuscris neterminat*. (Povestire tradusă și prezentată de Alexandru Talex) în *Manuscriptum*, 4, nr. 1, 1973, pp. 66-85, nr. 2, 1973, pp. 50-73.
66. Istrati, Panait, *O mitologie a sincerității* (capitol dedicat lui Panait Istrati, la centenarul nașterii sale) în *Secolul 20*, nr. 8-9-10, 1984, pp. 49-130.
67. Jourdain, Fr., *D'un Haïdouc* în revista *Europe*, ianuarie-februarie 1956.
68. Kazantzakis, Nikos, *Despre Panait Istrati*, text comunicat de Polixenia Karambi, în *Ramuri*, nr. 11(221), 15 noiembrie 1982, pp. 15-16.
69. Kessel, Joseph, *Le pèlerin du cœur* în *Le Matin*, 2 aprilie 1924.
70. Kessel, Joseph, *Souvenirs d'un vagabond roumain* în revista *Le Monde*, 19 octombrie 1968.
71. Koëlla, Ch., *P. Istrati, le vagabond humanitaire* în revista *French Review*, februarie 1944.
72. *** *L'Arc*, « *Panait Istrati* », numéro 86-87, Éditions Le Jas, Paris, 1983.

73. Lefèvre, Frédéric, *L'un des plus grands conteur du monde* în revista *Le Sud*, Montpellier, 19 februarie 1933.
74. Liona, V., *Kyra Kyralina* în *Nouvelle revue critique*, septembrie 1924.
75. Manea, Norman, *Contemporanul nostru* în *Caiete critice*, nr. 3-4, Editura Viața Românească, 1985, București, P. 28.
76. Manolescu, Nicolae, *Spovedania unui dezamăgit* în *România literară*, 24, nr. 8, 21 februarie 1991, p. 9.
77. Manolescu, Nicolae, *Grîul și neghina* în *România literară*, XIX, nr. 28, 10 iulie 1986, p.9.
78. Marcu, Valeriu, *Panaït Istrati și farmecele Bizanțului* în *Secolul 20*, nr. 8-9-10, 1984, pp. 177-186.
79. ***Manuscriptum, „Centenar Panaït Istrati”, nr. 2, (55) Anul XV, Revista Trimestrială editată de Muzeul Literaturii Române, director –fondator Dumitru S. Panaitescu-Perpessicius, 1984.
80. Marcus, Solomon, *Identitatea și alteritatea sunt de nedespărțit* în *Secolul 21: Alteritatea*, nr. 1-7, 2002, pp. 84-90.
81. Marino, Adrian, *Problema biografiei* în *Tribuna XXX*, nr. 42, 16 octombrie 1986, p. 4.
82. Martin du Gard, Maurice, *Opinions et portraits. Panaït Istrati* în *Les Nouvelles Littéraires*, 15 februarie 1924.
83. Martinescu, Pericle, *Panaït Istrati – Un „rege” al povestirii* în *România literară*, 28, nr. 24-25 (21 iunie – 4 iulie 1995), p. 23.
84. Marsan, Eugène, *Panaït Istrati – Kyra Kyralina* în *Action française*, 5 iunie 1927.
85. Mihaiu, Virgil, *Panaït Istrati – Spovedania unui învins* în *Steaua*, 41, nr. 5, mai 1990, p. 22.
86. Mihăescu, Valentin F., *Panaït Istrati: Cum am devenit scriitor* în *Luceafărul*, XXIV, nr. 16, 14 noi 1981, p. 2.
87. Morelle, Paul, *Un Roumain de Paris* în *Les Nouvelles Littéraires*, 19 octombrie 1968.
88. Munteanu, Cornel, *Dimensiunile umanismului la Panaït Istrati* în *Steaua*, XXXV, nr.9, sep. 1984, pp.4-5.
89. Munteanu, Cornel, *Panaït Istrati – Dialogul binelui cu lumea* în *Familia*, 28, nr. 5, mai 1992, pp. 4-5.

90. Negoïtescu, I., *Mircea Iorgulescu: Spre alt Istrati* în *Tribuna*, 2, nr. 11, 15 martie 1990, p.4.
91. Oprea, Al., *Denaturări în interpretarea vieții și operei lui P. Istrati* în revista *Viața Românească*, noiembrie-decembrie 1958.
92. Oprea, Al., *Începuturile literare ale lui P. Istrati* în *Iașul literar*, ianuarie 1961.
93. Oprea, Al., *P. Istrati, messenger de l'esprit roumain* în *Revue roumaine*, n° , 1965.
94. Ornea, Z., *Panait Istrati sau triumful învinsului în România literară*, XVII, nr. 22, 31 mai 1984, p. 8.
95. ****Panait Istrati. Sous le signe de la relecture*, Editura Universității din Suceava, Suceava, 2008.
96. Papahagi, Marian, *Panait Istrati, altfel* în *Tribuna*, XXX, nr. 32, 7 august 1986, p. 4.
97. Pătulea, Dinu, *Implacabila biografie* în *Luceafărul*, XXX, nr. 7, 14 februarie 1987, p. 6.
98. Pérez, Odalis Guillermo, *Structura și mentalitatea colectivă în opera lui Panait Istrati* în *Amfiteatru*, 19, nr. 3, martie 1985, pp. 4-5.
99. Philippide, Al., *Povestitorul prieteniei* în *Luceafărul*, 8 august 1970, p. 17.
100. Piru, Al., *Panait Istrati – scriitor român sau francez?* în *Viața Românească*, LXXIX, nr. 9, sept. 1984, pp. 44-47.
101. Pompiliu, Mircea, *Nimbul universalității. (Panait Istrati: Cum am devenit scriitor)* în *Contemporanul*, nr. 27, 3 iulie 1981, p. 8.
102. Pop, Ion, *Restituirea unei biografii*, în *Steaua*, XXXVII, nr. 9, septembrie 1986, pp. 37-38.
103. Ralea, Mihail, *Oncle Anghel*, în *Viața românească*, XVIII, nr. 1, ianuarie 1925, pp. 164-166.
104. Robertfrance, Jacques, *Panait Istrati în Europe*, 15 decembrie, 1928.
101. Sadoveanu, Mihail, *Panait Istrati*, în *Lumea-bazar*, Iași, nr. 9, 4 ianuarie 1925, p. 39.
102. Sabord, Noël, *La Vie d'Adrien Zograffi* în *Paris-Midi*, 8 martie 1933.
103. Sanielevici, H., *Clasicismul proletariatului: P. Istrati*, în *Adevărul*, 31 aug. – 7 sept., 1924.

104. Săndulescu, Al., *Panait Istrati în conștiința contemporanilor și a posterității în Contemporanul*, nr. 27, 29 iunie 1984, p. 10.
105. Simion, Eugen, *Morala omului învins în Caiete critice*, nr. 3-4, Editura Viața Românească, București, 1985, p. 19.
106. Simuț, Ion, *Întoarcerea fiului risipitor în Steaua*, XXXV, nr. 9, aug. 1984, pp. 6-8.
107. Sorohan, Elvira, *Să vorbim totuși despre Panait Istrati în Jurnalul literar*, serie nouă, 6, nr. 9-12, martie-aprilie 1995, pp.1-5.
108. Stănescu, Camelia, *Întâmplarea a făcut ca Panait Istrati să se numere printre scriitorii mei preferați*. Interviu cu Roger Greiner – editorul operei lui Panait Istrati în Franța, în *Literatorul*, 2, nr. 15, 17 aprilie 1992, p. 15.
109. Stiehler, Heinrich, *Prin idealurile sale, Panait Istrati ne-a făcut dovadă că omul trebuie să fie autentic*. (Convorbire consemnată de Lucian Chișu) în *Luceafărul*, XXVIII, nr. 26, 29 ian 1985, p.8.
110. Șomfălean, Liliana, *Între un model și un ideal uman în Steaua*, XXXVII, nr. 7, iul. 1987, pp. 10-11.
111. Șomfălean, Liliana, *Expresivitatea limbii franceze la Panait Istrati în Caiete critice*, nr. 3-4, Editura Viața Românească, București, p. 48.
112. Ștefănescu, Ion, *Mesaj umanist în România literară*, XVII, nr. 26, 28 iun 1984, p. 14.
113. Tilgher, Adriano, *Un narratore rumeno-francese. Panait Istrati în La Cultura*, Roma, 15 decembrie 1927.
114. Thibaudet, A., *Roumains d'expression française în revista Europe nouvelle*, 16 octombrie 1926.
115. Ungheanu, M., *Apartenența unui scriitor la o literatură nu poate fi redusă numai la aspectul limbii*. Convorbire cu Al. Oprea în *Luceafărul*, XXIII, nr. 28, 12 iul. 1980, p. 6.

116. Ungureanu, Cornel, *Panait Istrati – de la Utopie la Contrautopie* în *Luceafărul*, serie nouă, nr. 13(222), 5 aprilie 1995, p. 13, 17.
117. Ungureanu, Traian, *Istrati cel Tânăr, fiul cărții (Mircea Iorgulescu: „Spre alt Istrati”)* în *Amfiteatru*, 20, nr. 8, aug 1986, p. 8.
118. Ungureanu, Traian, *Developarea realității – efectul Istrati* în *Caiete critice*, nr. 3-4, Editura Viața Românească, 1985, București, p. 63.
119. Vazaca, Mariana, *Panait Istrati – scriitor european* în *România literară*, 29, nr. 33 (21-27 august 1996), p. 22.
120. Vârgolici, Teodor, *Panait Istrati, scriitor român* în *România literară*, XVI, nr. 26, 30 iunie 1983, p.8.
121. Vârgolici, Teodor, *Panait Istrati și U.R.S.S.* în *Adevărul literar și artistic*, 4, nr. 228, 31 iulie 1994, p. 4
122. Vârgolici, Teodor, *Panait Istrati nu trebuie să moară a doua oară* în *Adevărul literar și artistic*, 4, nr. 207, 6 martie 1994, p. 7.
123. Vârgolici, Teodor, *Înstrăinatul recuperat* în *Adevărul literar și artistic* 11, nr. 639, 2002, p.4.
124. Vianu, Tudor, *Panait Istrati: Chira Chiralina*, în *Viața românească*, XVI, nr.10, octombrie 1924, pp. 159-160.
125. Zaci, Mircea, *Panait Istrati redivivus* în *Familia*, 29(129), nr. 10-11, oct.-noi. 1993, p. 6.
126. Zafiu, Rodica, *Sovietele au fost largi*, în *Luceafărul*, nr. 9, 27 februarie 1991, p.4.
127. Zéphir, Rodica, *L`éthique au-delà de la politique* în *Loxias* 22, 15 septembrie 2008.

B.5. Bibliografie virtuală

<http://www.jurnalul.ro/arte-vizuale/spovedania-unui-geniu-533535.htm>

http://www.romlit.ro/cine_a_fost_panait_istrati

http://www.romlit.ro/publicistica_lui_panait_istrati

<http://www.icr.ro/istratilasalon>

<http://www.gds.ro/Cultura/2012-03-17/Panait+Istrati,++la+SIC+Paris+2012>

<http://absentul.blog.com/2010/04/08/panait-istrati75-de-ani-de-eternitate/>

<http://www.romaniaculturala.ro/articol.php?cod=6346>

http://www.romlit.ro/o_nou_editie_panait_istrati

<http://cutiacuvechituri.wordpress.com/2012/02/23/aprilie-1935-inmormantarea-lui-panait-istrati/>

<http://revistacultura.ro/nou/2011/11/un-glont-ratacit/>

http://www.memoria.ro/?location=view_article&id=787

http://www.historia.ro/exclusiv_web/portret/articol/cum-devenit-panait-istrati-un-personaj-indezirabil

http://reteualiterara.ning.com/profiles/blogs/panait-istrati-pelerin-al?xg_source=activity

<http://www.fundatiadanvoiculescu.ro/en/2012/03/un-vagabond-de-geniu-care-nu-poate-fi-invins/>

http://www.romlit.ro/o_abordarea_stereoscopic_a_lui_panait_istrati

<http://www.obiectivbr.ro/cultura/61177-istrati-oximoron-al-literaturii-romane.html>

<http://www.identitatea.ro/identitate-culturala/3023-panait-istrati-intre-mirajul-utopiei-si-cosmarul-negatiei.html>

<http://devoratoruldecarti.ideilibere.ro/13890/incredibilele-aventuri-ale-lui-panait-istrati/>

<http://www.romanalibera.ro/cultura/aldine/panait-istrati-si-experienta-comunista-174059.html>

<http://www.pro-saeculum.ro/arhiva/57/57art10.pdf>

<http://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=62>

<http://www.braila.djc.ro/DocumenteHtml.aspx?ID=6332>

<http://www.romaniaculturala.ro/images/articole/16-17481209.pdf>

<http://www.fabula.org/actualites/pana-iu-ml-t-istrati-la-quo-l-rsquo-homme-qui-n-rsquo-adh-egrave-re-agrave-rien-raquo-loxias-36-15-46960.php>

<http://www.universalis.fr/encyclopedie/panait-istrati/>

<http://penselibre.org/spip.php?article92>

http://www.lexpress.fr/culture/livre/istrati-l-ecrivain-vagabond-des-balkans_810728.html

<http://81.27.130.64/Facet/print/Uuid/ecd276f2-de1c-11df-9b0b->

[e47316d37edf/Pana%C3%Aft_Istrati_lhomme_qui_nadh%C3%A8re_%C3%A0_rien](http://81.27.130.64/Facet/print/Uuid/ecd276f2-de1c-11df-9b0b-e47316d37edf/Pana%C3%Aft_Istrati_lhomme_qui_nadh%C3%A8re_%C3%A0_rien)

<http://archives-fr.novopress.info/2964/la-misere-liniquite-lexploitation-la-cupidite-loppression-lui-etaient-physiquement-intolerables/>

http://www.romlit.ro/exilul_ca_situatie-limit

<http://www.revista-apostrof.ro/articole.php?id=1589>

<http://www.editurapleiade.eu/images/static/files/3>

<http://revistacultura.ro/nou/2010/12/mircea-iorgulescu/>